1

Filo-socyalna

Przemysł domowy czyli

die Hausindustrie

Przemysł domowy

Calwer, Einführg in den Socialismus = Leip. 96 = p. 107 =

Jedn. w r. 82 = pracow. w tym przemyś. 479.526 osób = (269.836 mężcz. i 209.690 kob) to nie daje ten wyk. ani pojęc.: o wszystk. pracuj. ani o stosunk. ich ... :

Położ. tych robotn. jest okropne = a w wielu raz. odstęp. na przemysł fabry. i jego robotn.

Aby lep. uwydat. ten stron. nale: przypom. że domo-przemys. nie jest wcal. rzecz. jednolit. ani jasno określo. W wielu stron. jest on dziś. jeszcz. jak w ubiegł. wiek. dodatk. do inn. zajęć: lub obok nieg. na rów. traktow. W tem położ. jest n.p. wiele rzem. galicyj; drobn. tkaczy, garncar. i t. d. Zwykł. w pewn. miesi. zajm. się swoim przemys. a w inn. gospod. roln. chlewn. lub czemś podob.

Ale przemys. domo: dost. się pod jarzm. przedsiębior. i przez nich jest wyzyskiw. a wted. choć praktyko. po dom: ~~...~~ zwłaszcz. często rodziny lub przez jednost. występ. on na targ. w tak. sam. mierz: jak miejsc. gałęź przemysł. fabryc. lub wielk. ~~warszt.~~ rzemiosła. Wiele artykuł. n.p. konfekcji damsk.: są wyrabia. po dom: przez szwaczki, hafciarki wyszywaczki i wszelk. rodz. modniarki, z któr. każ. pracu. u sieb.

z przyrząd. włas. lub pożyczon. od przedsiębior: a wszystk. te pomocnicz. wyrob: zebra: w wiegery: odgryw. tę sam. rolę, co towar: sporządz. w fabry. Zwrotn wiele przedmio. bez zew. w ten spos. przerab. się, bo to taniej i wygodn. dla przedsiębio.

Ale mamy do zapis: fakt waży. że z przemys. fabry. wraz. się nie wsz. przemy. domo: owszem bez poprawien. doli klassy robotn: jeś. wszystk. wiersz... jest pobud. jedy.

Arieb. Dat przy: o znaczę. społecz. przemy: domo. daje jest przyp:

Na 1000 miesz. w Niem. przyp: 10,5 zysk. w przemy. domo.
-- ale na przestrz: gdz. do 75 – 75 – 80 – jak w Düsseld. i w Saxon:

A w stosun: do robotn. fabrycz:
na 1000 przyp: 82,9 =

jednakże ogrom. różnice według kraj:

w Prus: 63,3 w księst. Reuss 147,1
w Saxon. 263,8 " (młods. lin.) 98,6
Wirt. 70,7
Mecklen. Szwer. 15,6
Sachsen-Weim. 139,7
Brunszw. 12,3
Sachs.-Mein. 102,3
Schwarzbg. Sonders. 158,4
" Rudolst. 138,5

W obreb. tych kraj: wielkie przest: wykazu. się: nadzwycz. różni:

Budyszyn = 452,7
Zwickau = 393,3
Franko. górna 206,9

Franko. niżs. 4,1
Palat. górny 8,3
prowin. nadreń. 104,5
Hanower 16,8

Staatslexikon herausg. im Auftr. der Görres-Gesell. Freibg.-Herder = Art. Hausindustrie = zeszyt ten wyd. 93 r.

3

Przemysł domowy

(tkań.)
Zestaw. cieka. staty: robotn. fabr. do domow. gdy zestaw. gałęz. przemy: w któr. obie rodz. istniej. obok sieb:

Tkaniny – w fabr.	57,9	na stu robot =	w domo:	31,3
ubier. i czyszcz:	11,6			10,5

		w ogóle		
Tkani. jedw. i axam.	76.264	w r. 82 w Niem. =	53.135	= 69,7 %
Koronki i hafty	10,327	=	6.434	= 62,3 %
pończochy	73.829	—	40.100	= 54,3 %
ukończ. pończ. i t.d.	79.36	—	4695	= 59,2 %
przędzen. jedwab.	9408	—	4722	= 50,2
tkani. bawełn.	125.591	—	52.162	= 41,5 %
" płótna	103,808	—	40.925	= 39,4 %
delikat. koron. i brżeg.	25.639	—	8.744	= 34,2 %
tkani. wełnia.	108.007	—	23.003	= 21,9 %

W ogól.. przemy. domo. w Saxo. i Krajs. d. sasc. odgry. wielka rolę w tkani. płóciew. i bawełn. – w pończo. tkani. wełnia. Tamże . dostaw. zabaw. drzewn., nadto: – jedwab.

Ogóln. w wielu gałęz. przemysł domow. zaś. w ime. utrzyma. się, jeś. jego natu. tego wyma. lub przerep: jest od przemy. fabry:

Na tej podst. obmyśl. podr. taki dla przemys. domow. na kongr. międzynar. budapeszt. 1896 r:

a) przemysł domo. narodo: (wyrób krajo.)   b) przemys. domo. fabry:

a) przemysł domo: narod. (krajo) jest zaz. dodat. do rolnict. dobu. już to w stron. nieto urodz. już to w porze zimy lub słoty, gdy czas nieraz. przez gosp. wypeł.
Ten rodz. najwięc. kwitn. w Rosyi – ale znajd. się w cał. Austr. Węgr. w Niemcz. głów. w Bawar:

b) przemysł domo: fabry: różn. się od poprzedn. tem, że nie dostar: towaru, zrobion. z własn. materya, lecz od przedsiębior. dostaj. materyę: a czas. i narzędz. a przedsiębior. naznacz. cenę =
Ten przemysł. domo: przyj. własn. narzędz = to jego robotn. uważ. się samodzielni = selbstständig. Lohnarbeiter = w drug. raz. unselbstständige = ale te dwie kategor. wszystk. zlewaj. się powoli w jed.
Różn. zyskc. w Fran. i Angl:
maître – sweators =

Ujem. strony

1) Przemysł domo. zawsze będz. trochę jednostron. a jego dla niedostat. podziału pracy i nie zawsz. dobr. dobran. narzędz. lub szpet. ich braku będz. niższ. od fabry. Stąd rezult. pracy mniej doskon. i mniej obfi.

2) robotn. oddaj. się przemysło. domo. najczęś. nie mają sobie. w konkurencyi. sposob. na robotn. fabry. dzięki dobr. prawodaw.; nie należ. do kasy chorych ani do inn. podobn. urządz. dyb. w bezd. nadk. zar.: (Staatslex. art. Hausindu.)

3) Przedsiębior. w tym robotn. zostaj. w stosun. wyjąt. korzy.: nie ma żadn. osobist. zetknięc. ani względ. nich żadn. odpowied. Może staw. im warun. jakie mu się podob. i naraz. ciąg. dowol; robotn. zaś bezbron. bo najczęś. samotn.; nie należ. do związ. zawodow.; nie może zaws. swoj. pra.; nie może przen. się na in. miej. Jest na łasce przedsiębior.

4) Skarb. państw. jeg. zwięk. dochy. od przedsiębior. bo ten może dowoln. zmniejsz. wyrab. robotn. domo. bez narażen. się na niepokoj. A jeśl. przedsiębior. nie opróżn. tej fabry. to on też na pewn.

Przemysł domo.

we Francyi wyrób Koronek zaprząta 200.000 robotnic
w Paryżu: 60.000 robotnic szt. kwiat.
w Belgii Koronki 125000 -

stan-plac; proc. jest kup. mi Tatów przerazić ze innych rodz. towar. i.t.d. Jeż. międ. fabrykant. lub kup. a robotn. domo. jenor zachod. fakt. to teo takż. trzyma z pier. i.t.d.

7

5) niska zapłata - ledwo wystarcz. ze nierzb. potrzeb. życ. która w niekorzyst. dla hand. ręc. jeżeli. nie. spad. dla zbyt. Tatów: o robot.

Staatslex.

W obwod. przemysło. Krefeld w r. 72 tkacz domo. zarab. ~~[illegible]~~ w przeciętn.: 531 mr.; w 77 tyl. ~~4~~54

W powie: ~~obwod~~. Gladbach tkacz axami. zarab. ~~1 grud. 75~~

1 grud. 75 jeszcze 16 mer.

1 kwiet. 78 tyl. 9 "

W Turyn: tęgi robotn. fajer. zarab. w 89 tygo. 18 mer.

" tokarz wyrob. drewn. rogow. kości. tyl. 12 "

" całe rodz.: zaję.: wyrab. korków 5-8 "

w Voigtland = fabryk. domo: instru. muzy. zarab. netto " 20 "

W gór. Taunus robotn. trykot = tygod. 3-3,30 m.

w Saxon.: wyrob. tkack.: tkacz delik.: 77 " 5½

w górn. Voigtland: 82 " 4,20

W Saxon. haft. i wyszyw.: przymocni 82 " 17-23 "

Firma berlin. robotnikom swoim w Genthin płaci za wytrzy. pracę 3-4 m.

w Weierthal tkacz ręczn. 4½-7 "

~~Robotni. [illegible]~~ Snycerz wyrob. drewn. w Tyrolu zarab. 40-80 X ?

Przemysł domo:

6) Licha płaca faktycz: jedna: jest odwrotn: w wrzesi. spos.

a) przez fałszyw. mierzen. odłow. sztuk

b) przez zbyt wysok. policz: surow. materya.

ores. 10 % ores. 50 % nad cen. kup.

Sax potwierd. że koszyka. za prosty płacili 10–50 % nad cenę kupna:

Sax: szlegierzy do rob. metalo: płaci. za narzęd. ores. 300 % nad cenę kup. a za met: 20–30 % nad cenę kupna: a częst. przedsiębior. sami wyrab. w fabry. swich ten mater: przeto zyski ogrom.

Sax: ores. wszc. każą brać materya. niż potrzeb: tak iż robotn. częst. za byle co sprzedaj. zapasy = ores. pod lich. pretext. odrzag:

7) Trucksystem: w górn Franko: koszykarz i robotn. tablic cyfrow: wypła: zapłac: ores. do poło. oraz do 1/3 w towar: z któr. częst. nie

wiedzie. co pow. i za tyle jakoś cenę się pozbyw.

cytuj. wyprzed. gdy dziewczyn: ~~daw.~~ większ. do zapłac. pens.
itd. cygar lub lagierki do spare = a towary te cenie.
wyż. niż sprzedaw. się po zwykł. sklep.:

Częściej zapyta. wyrobn. w mark: Który bzn. były
tył. oner pens. rzeźni. piekar. kramar: =
gdz. indz. nie miały żadn. warto = a jeśli robotn.
się wzbran. traci robo.:

Czas. przedsiębior. sam miał sklep i tam sprzeda.
przymuszo. sposo. po wysok. cen. robotni. swoj. towa.

Prawodawst. przepisał. wier. ~~zabron.~~ ściśle wyprzed. wypłac.
w gotów. a zabron. dostarcz. tow. na kred.
pozwa. jedn. dostarcz. robotn.: artykuł. potrzeb.
po cen.: własn. kupn. (Selbstkostenpreise)
a mieszka. opał, wyżywienie + kierowd. grun. lub
regular. stołow. takż. lekarst. i pomo. lekar. narzędz.
narzędz. maszyn. i materyał. surowo. - odliczaj. to od zapł.
(für den Betrag der durchschnittlich. Selbstkosten +

=| wenn derselbe den
ortsüblichen Preis nicht
übersteigt und im Voraus
vereinbart ist =

Udoskonalo. Gewerbe-
ordnungsnovelle z r. 90
+ ale następn. zdan. Końcow.
Mów. daw. narzędz. i mater.
"do robot umówion. (accordarbeiten)
po cen. wyż. (od ~~tej~~ których
kontr. chlebodaw.:) jeżeli
cena ta nie przekra.: zwykł.
lokal. ceny i jeśli zgodę
na nią robotn. się zgodz.

<u>Sidney Webb</u>, Englands Arbeiterschaft 37 u. 97
Götting. 98 | str. 30 =

Z powod. 60 letn. jubileu. ~~wstąpi~~ panow. królo. Wikto: rozbie. ant. położ. klasy robotn: i odpow. na pyt. czy w ciąg. lat 60 od r. 37 – 97 zaszsz. może postęp. ku lepsze.

R. 1737 ogran. dla robotni. wiejsk. i drobn. rzemieśl. stan względn. dobroby. ~~W tej~~ Sto lat później (1837) położ. robotni. wiejsk. i fabry. i górnicz. znajdo. się nisko pod poziom. zadowol: najniezbęd. potrzeb. Jeś. przeto r. 97 w porówn. z 37 okazuj. znacz. postęp. nie należ. zapomi. że sam r. 37 stoi niesły. nisko

Niewątpli. od r. 37 znacz. postęp.

Płaca więks. robotn. znacz. wyż. niż przed 60 laty a za swoj. ~~zapłatę~~ zarob. może kup. więc. towa. W wiele zaw. czas roboty skróc: warunki pracy zn. lepsze; ~~sposób~~ wygody życ. ~~większe~~.

Polepsze: w stosunk. zdrowot.; mieszka. odzie. i t. d. więcej ludno. czyta. wszystkiego niż przed 60 laty

<u>Co do płacy</u> (p. 6 sq) – die Löhne = one podnios. się w wielu więcej. i gałęz. przemysł. w droższe:

Zwia: położ. górnik. w kopaln. węgla znacz. się polepszy.
W r. 20 w Northumberland górn. takż zarab. 11-12 szy.
a pracow. dzien. 10-12 godz. Prócz tego otrzymyw. go przy obliczan. wydob. węgla i karan. na kupow. wszyst. w sklepik. chlebodaw. po wysok. cen.

Ale wielk. masy ludn. nie żyj. lep. jak w r. 37 –
Z 4 milion. ludno. w Lond. 32% zarab. tyl. tygod. 28 szyl. – ale wśród nich jak. 300.000 którzy nie zarab. tyl. czyli żyj. w chron. ubóst.
A oprócz tego blisko milion którzy żyj. w zupeł. nędzy i potrzeb. wspod.

Ale wiel. ilo. robotn. po różn. miast. Angl. nie zarab. więc. jak 16–20 szyl. tygod. pracuj. bard. uczciwi.
za kobiec. nie kwalifikow. które zarab. 1 szyl. dzien. powróżni. i robotni. w fabry. tytun. w Belf. 6-7 szyl. tygod; tkacze płótn. i bawełn. w okoli. Glasg. prowizj. od sztu. zarab. 10-12 szyl.

W każd. razi. to pewn. że ogrom. ilo. robotni. nie zarab. dosyć na zaspokoj. głod. a z 4 milio. robotni. wielk. pro. nie żyj. lepiej, jak żyły ich babki przed 60 laty =

Webb, Englands Arbeitersch. 37 u. 97 =

Nieregular. zajęcie – p. 12 sq.
Auto. wykaz., że od począt. tyg. wieku ligen. brak. robo. był plag. kraju; Były lata, gdy u. p. 15% robotn. w bezrob. ziele: był bez zaj.; w r. 48 dwie trzecie ... bez robo.
Zecery londyń. wedłg u. p. rob. ... 99 gdy tyl. 19% było zaj.

Czas robo: p. 19 sq.
Według r. 1747 pracow. 75–80 godz. tygod.
według r. 1790 tyl. 77 "
to był postęp, bo dzienny prac. ... 14–17 godz.
W r. 31 pracow. chłopcy w ... 14–17 godz.
podcz. gdy dorosł. ... tyl. 10–12 "
W r. 37 oznaczo. dzień normal. na 10 godz. dla robotn. miejsk. a w r. 47 rozszerzono to praw. do industryi włókn. tkania
Ale jeszcze w r. 89 pracow. przy kolej. po 15 godz. dzien. ... 16–20 godz.
Dopie. w r. 92 parla. upoważn. minist. handlu do żądań skrócen. dnia roboczeg.

Ale przy nastepn. woli ministerst. nie wiel. zrobi. wobec potężn. stowarzysz. kolejo

Konduktto. tramwaj. w ~~Leef~~ Bradford pracow. jesz. w ross. 91 regular. 115 god. tygod.

a co mów. o kupcyt. kelner. kelnerk: służb. szpital. piekarzy. i t. d. którzy używają pracy 12 godz.

Gdy. zredukow. przez tydzień do 60 lub nawet 50 god. pl. u sobotni. w fabryk. wszyst. – przyby. przez dodatko.

Stosunki mieszkalne p. 23 i 9.

Przyby. ludno. a mieszkań wielki brak.

W Lnd. 22% rod. mieszka w jedn. izbie

w Glasgow. 33%

W Glasgow. 120.000 lud. a w cał. Lnd. 560.000 który ~~mieszcz~~ przeciw. w jedn. izbie

Gdy w Boston (Massachusetts) – gdy ludno. wyno. 311.000 a wynosi wysoki = tyl. 1053 rodz. mieszka w jedn. izbie, czyli 1½% – w Glasgo. 33%

X W Anglii i Walii było mieszk. v. 91 = 6.131.000. z któr. 286.946 czyli 4,68% składa się z jedn. izby a w tych jedno izbo. mieszk.: przebyw. 640.410 lud. – X

X Komis.: wychodz. z tej zasa. że mieszk. gdy. na jed. pokój przyp. więc. niż 2 osob. jest przepełnio. = i stos. to pokój za wiele. Tak. mieszk. w Angl. i Walii 481.653 czyli 7,96% = przebyw. 481.653 osób czyli 11,23% cał. ludno.

X W Lond. 180 % wszystk. mieszk. o jedn. izb. – w Plymouth nawet 24,00%

X

8

8436

z Przemysł domowy

Dr. Emanuel (Hans

D. Hausindustrie in Thüringen von Sax. Jena 88 3e wyd.

I Thl: das Meininger Oberland
II " Ruhla u. das Eisenacher Oberland
III " Die Korbflechterei in Oberfranken u. Coburg. Hausindustrie in Neustadt a/R und Bürgel

1 K
Przemysł domowy
~~zapadki~~

O wyrabia: bandetek po domu:
„Któż by uwierz. że są ludz. którzy przez tyg. i mies.
pracuj. 18–20 godz. dzien. z natęż. wszyst. sił swoich
w tak. mieszk. i przy tak. pożyw.? nad tem czego
się wydarz. że w piąt. pracuj. noc całą, aby w sobo.
mieć gotow. wyrob. do otrzym. zapła. W jedn.
izdeb. pod dachem ~~strych.~~ znalazł. staruszk. która zieb.
i chorą córk. i sierot. wnuka po synie utrzymuj. z pracy
swoich dłoni. rąk. staruszka wstawa dzien. o
3ej i pracow. do 1ej w nocy i już przez chiragrę reumatyzm
pokurcz. palce drżą: mimowol. ~~mechanicz.~~ przyzwycz. do
wykonyw. pewn. ruch. mechanicz. gdy ze mną
rozmaw. Sztuk. i tak. wszystk. wyrob. idą:
~~ile~~ są nienasycone; cała ludn. wygląd. chorobli

~~bandetki~~

Verein für Socialpolitik

Engels, die Lage der arbeitenden Klassen in Engl.

√

Śmiertelno: w Metz 14 w Charlottenb. 15 w Kassel 15 – w okolicy fabryk 28, 30 – 32 – 35

a śmiertelno. wśród niej pracujących wielk. Ludz. coraz mniej: schorzali, wyglądają ponur. i niewyspani. Tutaj: przybyło: gorzej piersi zapadnięte; wzrost niski – taka jest rasa tych, którzy wyrab. zabawki w lesie turyng.: das ist die Rasse der Spielwarenmacher auf dem Thüring. Walde –

Często ludz. ociwiali w swojej pracy mechanicz. a nie mogą jej porzu.: walczą do ostatk. chwili. aby się utrzym. nad wodą – ale coraz gorzej. W Neufang niemki: ~~robot.~~ majster. skrzypiec – prowadzi warsztat swoje od lat 40 – w lesie pracuje od 4 rano do 12 w nocy a z nim pracuje razem żona, dzieci i bardzo star. babka. Dziewczyn. wszy. ale młody, dziwuje się, że obcy pan jakiś wszed. z czym ale on jako skrzyp. jego odchod. do garnuszka farbą, który stoi obok. jej bab: pomaga jej

10

1B

Przemysł domo.

pendzlow. do póję. wozy. - Ojciec dodaj ze smut. uśmiech.
u nas się nie żartuj. Wir kennen kein Gespass.
„Tabakskrzyp: przebud. 75 razy przez ręce a gdy
gotowa jest, za turni tabak. skrzypów. z któr. każd
dwa palcu. długa i opatrno. w strony i smycz. dostaj.
się 2 mark. Za to trzeb. opędz. wyd. na drzew, farby
klej, struny, wtory konstr. i renty przybo. Z
każd. rok. zmniejsza się cena, przed 4 laty majst.
dostaw. za turni 3 mar. i przedsięb. sprzed. na 1,80
ale majst. ten gorliw. bed. pracow. a z nim żona
i dzieci i babka, wszystko tchnier. jedno w ich pieś. =

wyrab: Tabliczk: szkoła. pracuj. 16-18 godz.
dzienn. a zarab. dzienn. ~~50~~ fen. do 1 mar-

W górn. Franko. (Oberfranken) koszykarz. walczy
z bied. najokropn. Przemysł ten rozpowsz. tysiące

rodzin w ow. stron. Bed. robotn. nie potraf. się utrzym. jeśli im nie dopom. cała rodz. a wted. nie głod. przyp. 40 fen. dzien. a czes. i mniej

Ci co wyrabiają naczyn. ciery z drewna i małe fajeczk. do palen. w okoli. Eisenach pracuj. 16–18 godz. dzien. a mimo to rodz. złożo. z 5 osób jeśli dobr. ~~[illegible]~~ wyrob. dostaj. 15 mar. tygod. Lub. wyrob. gorzej płacą.

Ci co wyrab. korki do butel. dostaj. na cała rodz. 5–8 mar. tygod.

Inspekt. fabryk. X^wa Schwarzburg: za r. 1887: w sprawozd.

W okoli. lasu mego ~~[illegible]~~ ubogich pożywien. robotn. jak wszędzie. Mięso dla tych ludz. jest nieznanym zbytkiem. a czes. i chleb nawet a ~~p~~ pokarm sprowadz. się do samych karto. Zwcz robotn. pracuj. w domu którzy zarab. rocz. 150 mar.

+ Ponie. dzien rob. sprow. wody, kupuj. śled. a biedniej. prosz. o wodę słoną i tem kra się rob. kartof albo też jeszcze. wykobrz. tłuszcz rury w której ugotow. kiełbasy

W Turyng. śpiew.
Kartoffeln in der Frühe
Zu Mittag in der Brühe
Bei Abends mitsamt dem Kleid
Kartoffeln in Ewigkeit +

Bieda

2 Bilder [11]

W Niemcz: Stati. Jahrb. für das deut. Reich 1890 = donosi że w r. 85

półtora miliona ludzi pobiera wsparcia z publicz. dobroczynno:

Sötbeer, Volkseinkomen im preuss. Staat 76 r. było wpis. jako zarobkuj.-utrzy.-opłacal: jakiś podat: 9.915.739

z nich	41,36 %	miało docho:	do 420 mar. roczn.
	26,29 %	" "	od 420 – 660 "
	12,29 %	" "	od 660 – 900 "
	10,6 %	" "	od 900 – 1500 "
	4,2 %	" "	od 1500 – 3000
	94,77		

Według tegoż auto: w r. 87 było 870 osób mających po nad 100.000 mar roczn.
11,397 " " " " 20000 "
4 miliony (t.j. 41%) " tylko po nad 400 " "

Max Schippel: das moderne Elend u. die moderne Übervölkerung =

cytuj. Sprawozd: inspektorat. fabryk cegieł z 30 Kwi. 78 r.

Robert Baker wed. inspekt: że nie mog. ani 10%

części: przedst. tego, co się dzieje. o uczęszcz.

najokrop. połącz. kobiet - dzieci - niemowląt

w cegiel: mowi dziew. do dziew. cz:

Nic bar. wygląd. dzisiej. świeża do pracy

Odpow: gdyb. Pan był odd. potoły w wozy. takich.

dług. nie wygląd.

12

18

Sax, D. Hausinda. i. Thür.

Tprzemysł domowy

Mieszkają ludz. co optakania godni bav. węgl. i ... czasem 30. 40, naw. 50 dusz w domacz. jedn.piętr. Tak zamajdowa stwi. za kuchn. bawialn. warszt. i sypialn. a lat. i zimą bywa opalo. aby wyrob. przed. schnąć mogły. Czasem 2 lub 3 rodziny mieszk. w jedn. izb. która czas. tak jest nisk. że dłużej rosły w niej wyprosto. się nie może. Z 1200 izb w okoli. an der Röhn 108 było + wysok. tyl. ne 1,9 M. – W 92 proc. wszystko nie dochod. do 2,5 M.

Że 2, 3, naw. 4 osob. śpią w jedn. łóż. to rzecz zwycz.; ale Dr. Lübben, Beiträge zur Kenntn. der Röhn in medizin. Hinsicht znal. naw. 7 osób a tyl. jedno łóż. W 40 przyp. znal: gospodar. złożony z 7–10 osób, mających tyl. 2 łóż. =

—

v. Paygert, d. sociale u. wirtschaftl. Lage der galiz. Schuhmacher † twierdzi że w Brod. Krako. Lwo: mieszk. po 2 lub 3 rodzi. razem – tyl. rzadk. i tylko niekiedy zdoły się ne izb. własn. – 14 warszt. robotn. donios. że mieszk. wraz 1/3 rodzin niekiedy mieszk. razem: rodz. np. w jedn. izb. + Leipz. 91.

Wed. Paygerta w 70 obwod. zarob. tygod. 2,70 zł. ale za i płace tygod. po 1,20 zł. – Tenże ten sam aut. o mieszk. [illegible]:

Dorytyw. o mieszkan. w piwn. są tak licz.: że [illegible] domów wytwór. [illegible]. klient. a [illegible] dobr. [illegible] rob. [illegible] i t. d.

W biuletyn. Fran.: ~~przytocz~~ [illegible] się Paw. Leroy-Beaulieu: że w śród. [illegible] 200.000 kob. [illegible] dziennie 1/2 fr.

W Berl. z 118.000 lud. mieszk. w piwn. z których wiele nie ma 2 m wysok. – jeszcze 20000 mieszk. w dział. których nie daj. się ogrzew.

Robotn. domo. [illegible] robot. metal. [illegible] chlebodaw. – u p. Kowalskiego płac.: ze ~~przy~~ 10 – 50 % [illegible] cen. targo:

Szlegie: do robot metalo. płac. ze [illegible] 300 % [illegible] cen. kup. – [illegible] płacą, ze metal 20 / 30 % [illegible] cen. targo. a [illegible]: kup. [illegible] – [illegible] zysk. ogrom. [illegible] gotow. [illegible] gotow. [illegible]

Sax

w [illegible] w zapadł. dzie. [illegible] z bied. robotn. [illegible] i [illegible] się [illegible] z byle co – [illegible]: od płacy tygod. [illegible] – Sax.

13

1 ð

Przemysł domowy

Dr. Cornelis v. Paygert, Die sociale u. wirtschaftl. Lage der galiz. Schuhmacher. Eine Studie über Hausindustrie u. Handwerk auf Grund eigener Erhebungen. Leipzig 91 - Duncker et Humblot. (Staats- u. socialwissenschaftl. Forschungen. Herausg. von Gustav Schmoller - Bd. XI H. 1.

Tenże ogłosił: Die öster. Gewerbeverfassung in Galizien - w Jahrb. für Gesetzgeb. etc. herausg. von Schmoller Leipz. 91 Bd. XV H. 1. -

=

Praca rozp. się na dwa rozdz.
1° Die Schuhmacherei als Hausindustrie p. 14-61.
2° Die Schuhmacherei als Handwerk p. 62-157.
Oprócz tego wstęp (1-13) i dodatki (158-193)
Pierwszy rozd. znowu podzielony na dwie części:
a) Die Hausindustrie in Uhnów (14-43
b) die hausindustrielle Schuhmacherei Galiziens im Allgem. (44-61)

Rocznik statystyki przemysłu i handlu krajowego - wyd. przez (biuro krajowe) statyst. 1886 pod redak. Dr. Tad. Rutowskiego

Galicya miast. w r. 90 jakich 1597 samodz. rzem:

W Uhnowie = powiat Rawa Ruska. - niedaleko Bełza =
miasto w 90 r. 5732 mieszkań z tego 2457 żyd.
Z 2687 dzieci jest 325 samodz. zawod. - ponadstarczy
jakie 1300 osób = reszta obywat: dzieci / 589 posiada grunta
od 1-3, 3-6, 6-9, 9-15, 15-25 morgów, trzech posiada
więcej od 25 morg: = razem 1200 mor = grunty las ≐ 739 mor
~~pa~~ństwo. = 487 w ~~ślad~~ Król. Wiedz. III Warsz. z r. 1840

36 tkaczy
30 krawiecy
15 garnca:
10 bedn.
8 stola.
5 kowal.
3 [illegible]
107

Z żyd. tyl. jed. posiad 3 morg; reszta posiad. tyl. domy
lub ogrod. domów, reszta: bez ogrod. - żyd. zajm. się
handl: skórami, tytun. loter. [illegible] [illegible] ziemię
pod. [illegible] makler., i t. d.

O pożycz. i t. d.

Przez 7 mies: nikt nie pracuj. w ziemi = w ~~tych~~ pozost.
~~[illegible]~~ 7, 5 mies: pracuje się 13-15 ~~[illegible]~~. 18 godz. a pracuj.
całe rodz. i = moż. zarob. przez rok 400 zł = na osob
zarab: jakie 300 zł. = ale pożyt. się zwięks. [illegible]
się za 2,80 zł =

Wiedomo statyst.
o stosunk. kraju: wyd.
przez kraj. biuro statyst.
pod redak. Tad. Pileckiego =
Nędza Galicyi przez
St. Szczepanowskiego
Lwów 88

1€

Przemysł domowy

Przemysł domo: w Gali:

Peygert: str. 28 wymien.: 46 miejsc: z trzewików: (Kolon.)
w Lieneniowie 80 majstr. 8 czelad. 40 ucz.;
Dobrzyce 60 " 250 " 27 "
Drohobycz 160 " 80 " 85 "
Gródek 78 " 55 " 57 "

W 46 miejscow produkt. się po dom.: 720.000 par obuw.
przyp. na jed. majstra 158 par = dochód czysty majstr.
około 100 zł = czeladz.: zarab. 40-45 zł, z mieszk.
i pożyw., podręczni majstra dostaj. po 30-40 c.: za parę
a mogą w 3 dni zrob. 2 pary

Wszystkimi przez handlarze skór - w moc. pols.: przemysł
niez. obuw.: od miasta polo. niem. (55)
Handl. skór robią się przedsiębior., płacą od robo. jed.
pary but. 15-20 kr. - okrop. wyzyskiw.: autor przemil.
czym: gdy majst. bogat. robi się przedsiębio. płaci
za parę but. 30-50 kr.
Z domo: wyrob. obuwie żyj. około 20.000 osłów

Szkod. przemysł. szewskiego tył. jedno w Ukrainie =
O szew. przem. po wsiach nie wiele wzmianko =

Szewcy jako rzemieślnicy

w okręgu we Lwow.: izby handlo.:	2528	= 2.605.348	mieszk.
Krako.:	1473	= 2.043.435	"
Brod.:	575	= 1.310.124	"
	4576	= 5.958.907	

str. 63 / Gdy dodamy szewców domorosł., otrzym.: 15.947 szewców samodz. czyli na 10000 mieszk. 20 szew.:

Bogaty szew. w Krako. lub Lwo.: może mieć czyst. zysku 1800 zł = ale przecięt. większ. zarab. tylko 350 do 680 zł =

Czeladn. dostaje przecięt. we Lwo.: 5 zł tygodn.
w Krako. 4 " "
w Tarno. 2.40 "

Przyjm. 19 czeladn. który we Lwo. zarab. 6–8 zł dozór. warszta.: który przykrawa = 14 zł

15

Foto-socyalna

8436

A Przemysł fabryczny

Fabry: jest doskon. orko: specyaliz

Ze czas.: Smitha 10 robotn.: wekład. międz. sob. rozn. manipul., potrzeb. do robien. szpil. potrafi. ich zrob. razem dzienn. blis. 50000 każd. zrob. więc całą szpil. byłb. mógł zrob. 100 lub dwie.

Od czas. Smith. jedn. postęp. fabry. ogrom: przez ciąg. doskon. maszyn. Stawia. sob. pyt. czy pew. mechani. mel. wykony. przez robotn. nie dadz. się [illegible] i przeb. wykony przez jaki przyrząd, pomocą siła (pary i gazu lub elektry: Zadziwiaj. rozwój mechani. we wszyst. rodzaj. wielkie gałęzi. dał a to ogrom. środ.

Dzisiej fabryk. szpilek idzie do życia – odbywa się za pomocą maszyn – jedna w ciąg. dnia robocz. o 11 godz: wyrab. ich 145000 a jedna dziewczyn. wystar. aby współcz. dozorow. ośmiu takich maszyn. Stąd jedn. dziewczyn. w ciąg. dnia produk: 800.000 igieł a w 1890. przeszło 3 mil.

~~Wypadek z tego taki rezult~~: Według dawn: systc. byłab. w tem potrzeb. praca 10 robotn. w ciąg. 10 tygod. a prawdopod. byli 6. pracow. [illegible] i dostaw. gorzej dobr. wyrob.

Oczywiś. nastęst. tego niezbliżo. = dla publicz w każd raz. zysk, bo kupno taniej

A Przemysł Fabryczny a

Ad. Smith – über die Quellen des Volkswohlstandes – Ascher – 2 Bd Stuttg. 61 – Inquiry into the nature et causes of the wealth of nations – 1776

Skutki specyali. pracy w fabry: też za pomo maszyn jed.
a) tanioć, obfito. dobroć towaru
przykł. piór stalow:

Areb. ocen. wpływu fabry. robo. na tanio. przytacz. jeno przykł. z Marxa (Tom I - 474);

Gdy w r. 18 20 zaczę. wyrab. pierw. pióra stalo. za pomo. pracy ręczn: po warsztat. rzemieślni.: kosztow. 12 tuzin.: sprzedał 7 funt. szter. = 140 mar. = 168 Ko = w r. 18 30 dostarcz. je za 8 szyll. = mar. 8 9,60 Ko dziś sprzed. fabry. en gros tę samą iło. od 2-6 pen. t. j. = 20-50 fen. = 24 - 60 hall.

b) Jul. Wolff: Socialismus u. Kapitalist. Gesellschaftsordnung 92 Stuttg.

b) przykł. nici bawełn:

W r 1770 przerab. Anglia 3 1/2 mil. funt. bawełn.
w r. 1860 bez pomocy. dawn. kołow. roboty, ale postęp. iż genialn. udoskonalon. maszyn. przerab. jeden miliard funt.

Zobacz. jak to wpłynę. na ceny: nici bawełn.

W r. 1779 funt nici no. 40 = 10 szyll. = 10 mar =
1882 " " " = 10 1/2 pen. = 85 fen.

W 1779: stu lat cena nici. iż cena do $\overset{\text{zszed.}}{\cancel{1/10}}$ 1/12

W r. 1779 funt nici no. 100 = 38 szyll. = 38 mar.
r 1882 " " " = 1, " 10 pen = 1,80 M.

czyli cena zszed. do 1/21 =

Przemysł fabry.
c) przędzalnie

6.

Przędzalnie

W wielu kraj. przędz. jak. za czas. Ukom: kobie. w lew. ręce trzyma kądz. a prawą obra. wrzecio. wiona:

Dopiero w 1530 wynal. Jürgen w Watenbüttel pod Brunświk. kołowrotek — któr. jedn. w kraj. południo. nie bar. się przyjął — dziś. zastęp. go maszyn.: np. styn. selfaktorem i kt. inn. — w górn. włos. po dawn. przędą za pomo. wrzecion =

wrzecio. obrac. ręką ~~d~~ robi w następ. raz. 100 obro. na ~~minutę~~ kaź. wrzecio. w selfakt.ro := 11.000 obrot.

czyli 1 wrzecio. fabry. pracuj. tyl. co 110 prządek

Ale także wrzecion znajd. się oraz. 1250 na jed. drewe- wózku (Spinnstuhl) — a jed. robotn. moż. obsłu. 300 wrzecio. — nowsz. wszc.:

W Oldham = w jed. przędz.: są dwa wózki: kaź. o 1250 wrzecion. = a 4 ~~personal robotn. it.~~ trzech robotni. na każd. przyp. 800 wrzec. (Wolff I. 341)

Werkon: przędzal. wedł. wszel. wymog. urządzo. ma na jed. wózku 1270 wrzecion — kaź. robi 11.000 obrot. w minu. Kaź. zastęp. pracę 110 wrzecion prymitywn.

Jed. zak. warszt. selfakt: spełn. pracę, do któr. trzeba by zebr. 140000 prządek. (prawdy): lub dziś jenn... takiej pracy w Anglii:

Angl. obecnie dziś 45 milio. wrzecion a we stad... lach jest ich 25 milion. razem 70 milion. wrzecion, przysta... pracę 7.700 milion. prządek. Tymcz. Europ. ma 350 mil. ludno: to gdyb. wszys. przędli od niemowlęc. do starca dzieci i dzieci - zdołali by tyl. 1/20 wyprod. tego, co robi owych 70 mil. wrzecion fabry:

Jul. Wolff I. 416

a we wszystk. fabrykach Europ. razem pracuje niespełna 1 1/2 milion. ludzi -

I. 416 — Na zjeżd. górni: we Wied. w r. 88 = pewn. tow. górni: dla ...: ...: spo...d. stal wed. prz...: staroczyn... cent. metr. = 1,24 zł:

d) przykład: stali dawnej i nowoczesnej:

gdy w r. 81 w Lond: najtańsz. stal podano: 5 zł. za cent.

Rich. Calwer, Einführung in den Socialismus. Leipz. 96.
Wigand. Bibl. der Sozialwissensch.

Przemysł fabr.

Z licz. wykaz. statyst. dowodz. jak przemys. fabr. bierz. górę nad wytw. domow. lub średn. rzemieślni. Kładz. kil. przykł.:

W zegarmistrzos. jeszcz. w przeszł. wie. każd. majster z swą. pomocą. wyrabiał sam rob. wszyst. co wchodzi w skład zeg. czy kieszon. czy ścienn. Potem rozdzielo. przez ludz. w ten spos. że sztyfciki, szrubki, sprężyn. kółka, łańcusz. cyferbla. szkieł: zacz. się wyrab. przez specyal. robotn. Wzrosła się wkład. w spos. przedz. przemysł zegarków. zwykł. ale zaw. odbyw. się we warsztat. rzemieśln. mniejsz. lub większ. któr. we wsz. się rozpadła. Mimo tego wszyst. na jed. robot. zwykł. przyp. tyl. 40 zegark. kieszon. roczn. Był to przemysł robo. domo.

Ameryk. dziś przemys. wszyst. kraj. w przemysl. tym przez zaprowadz. maszyn (w r. 20 na jed. robotn. przyp. 83 ~~zegar~~ sztuk, i jed. robotn. robi 150 zeg. kieszon. rocznie. Tymczasem zwłaszcz. ściennych i budzików już i to częśc. rozn. gatun. A w r. 80 na jedn. robot. przypad. 520 sztuk, ~~a było dotk. gatun 60 – 80~~ choć liczb. gatun. wzrosła o jak. 15–20 razy a dobroć także się podniosła – (Calwer p. 37)

W Eberswalde istnieje Tow. niem. wyrob. potrzeb. do kucia

Balwer 31 koni (für Hufbeschlag) = pracuj. 830 robot. przy 400 maszyn. i wyrab. dzien. 25–30000 Kilo – gwoźd. do podków.

Nad Ren. fabry. igieł zatru. 500 robot. przy maszy. o sile 60 koni – rocz: wyrab. się 350 mil. igieł wielk. gatun.; na jedn. robotn. przyp. 700.000 sztuk.

W piekarst: i młynarst. i rzeźnict. także wielk. przedsiębior. zwiet. się rozwij.

W mech. piekarn. dochód czyst. z tygod: od 61–181 mar. na wielk. około 1525

Z badań Dr. Arnolda (– Münchener volkswirthschaftl. Studien) wynik. że maszy do gniatan. o sile 3 koni może tygod. 1200–1400 centn. ciast. dostarcz. – to samo przez ręczne czynności wymag.

p. 32

48 ludzi. A w Hali istniej. nawet maszy: która dostarcz. w 10–12 minut 30 kilo ciasta.

To też wielk. piekar. w Trewi. i Kolon. wszędzie pieczy. na kil. mil w okoli. Jedna piekar. w Darmst: posyła chleb aż do Aschaffenburga – jedna monachij. aż do Landau i Davos w Szwaj.

15 rzeźni. w ciąg. 1 minu. potraf. zarz. 15 wieprz. zabić, oczyść. i rozkroić.
W 7 minu. każd. wiepr. zamien. się z żywo. zwierz. w peklow.

Wspomn. już o szybk. z jaką pracuj. rzeźaln. w Chicago i na wszystk. stro. wszęd. mięso świe. lub solon. To samo sprzed. się na wielk. rozmiar. w Amery. i Europ.

19

To samo da się powied. praw. o wszystk. gałęz. przemys. drzewne. i szkło.

Przemysł fabr.

Fabry. bednars. parow. w Stan. Zjedn: zatrud. 8 rob. i 1 valcer; przy (4 maszyn; każda o sile 20 koni i 10 maszyn. specyal. do obrab. drzew. Wyrób dzienn. w ciąg. 24 godz. = 300 becz. po 150 litr. czwarto. lub 80 becz. wielk. po 10–12 wiader

balwer p. 35

Tkaniny bawełn. w Stan. Zjedn. przedst. taki obraz: W ciąg. 10 lat (77–87 r.) zmniejsz. się ilo. robotn. o 30–50 % bez zmniejsz. wyrob.

Zaprowadzo. wiel. ulepsz. w krawieczyz. kapelusznict. i szewst.

Szewiectwo

Przekona. się w Bost. że jed. czeladn. potrzeb. na parę butów 15–18 godz. a i sprzedaj. ją za 8 mar.

w fabry. zatrudn. 100 czeladn. pomocni. ta sam. para gotowa w 2 2/5 godz. i sprzed. się za 5 mar

W pierwsz. razie. czyst. doch. na parze wyno. 2,90 M: w drug. tyl. 0,20 m. ale masa przyno. ogrom. zysk:

Calwer p. 38

W Ameryc. odław. robi. buty i trzewi. sposob. fabrycz. a rezult. jest ten, że fabry. szewi. trzewi: za pomo. maszyn dostar. tyle obuw: co 500 ~~rzemieśl~~ rzemieśln. pracuj: w starz. systemie – choć one zatrud. tyl. 100

Fabry. trzewi: dziecin. wskut. wprowad. maszyn zmniejsz. liczb. robotni. do 1/6 a koszta produkt. o połd.

Za pomo: maszy. szwo[?] odkryt. pewn. mniej. [illegible] przyg. w ciąg. dnia podeszwy do 400–500 par butów –

Obliczo. że 30.000–40.000 robotn. wystar: aby całą ludn. St. Zjed. zaopatrz. w obuw: na rok, licząc 2 pary na głowę.

Porówn. wiele inn. gałęzi a zatrzy. się na ogólne obraz produkt. przemysłu. Niem.

a) Warszta: rzemieśln. zatrud. w r. 82	= 3.255.573 osób	53,85%
b) przemysł domo:	544.980	9%
c) małe fabry:	686.144	11,35%
d) wielk. fabry. lub przedsiębior.	1.558.574	= 25,78%

Stosun. ~~ilości~~ tych pracuj: do ogól. sumy produkt:

a) 28,5% b) 4,8% c) 12% d) 54,7% +

+ czyli 9509 przedsięb. t.j. 0,5% – dostarcz. prawie połow. wszystk. produkt. przemys. niem. Jedno przedsiębior. wielk. = 200 warszt. rzemieśln. robotn. pracuj. w wielk. fabr. produkt. ~~[illegible]~~ więc. niż w mał. fabr. – 4 [?] a 2 niż w domo. lub warszta. przyg.

20

Przemysł fabr. l

Hermann Losch obliczył że ~~ob~~ ile by można oszczędz. robotn. gdyb. całą produk. wyrab. w wielk. przedsiębior:

W r. 82000 wyrab. tytun. zajmo: 87000 rob: wystarcz. by 82000 w małym warszt. oszczędzono. 34.532 robót. 3a

Całą ilość chleba potrzeb. dla czasu. ziem. mogłab. być zrobio. przez 133.707 osób = dziś. 142.225 pieka: a więc. też można. jeszcze zmniejsz.

W r. 82 zajmow. się szewst. 102.837 = można oszczęd. 34.121

Ogól. rezult. w produk: wielk. rodz. towar:

w r. 82 było zajęt. 10.930.578 osób - można by oszczęd. 2,353.843

Innemi słowy 8.600.000 robot. zrobi. b. tyle co 10.930.000.

Ale to bard. skrom. obliczę:

Sulzheimer twierdz. że jedna czwar. by wystarcz:

Ogól. rezult: a/ wielki przemysł wzmag. się kont. drobn.

b/ w wielk. przemy. robot. kilka razy więc. prod. niż w drobn.

c/ wielki przemy. praw. we wszystk. gałęz. rozw. się szybc.

Wyzysk. kupiec. i administr. wielk. przemys:

John Wanamaker = olbrzym. magazyn. 4000 pomoc. i 56 urzęd.
przeciętn. doch. dzienn. 45.000 dol: koło Bos. Nar. 100.000
w sprzedaż. detalicz.

W kil. minut zapłaco. sumę od stołu idzie do kasy centr.
i stamt. wrac. pneumat. przyrząd. reszta z kwit. w tysz.
cies. zost: zaszeg. do kas: Półgodz. po zamknięc: wiedzi.
dyrekt. ma przed sob. wykaz sprzedaż całe. dnia.

Fouille restaur. b. tanio. dziel. zakład:

wielk: obrot. 36 1/2 mil fr. wiele. który ma tyl. 36.500 fr.
przy pierw. wyd. i zyski. przy drugi. 15.000 fr.

zaz. wynosi: 5000.000 fr. zyski doch. 6000

t.j. 13,7% 41,1%

Obliczo. ze mniejsz. ongiś. podd. t.j. 50% wydat. gdyż.
tyl. wielk. przedsięb: były w możn. zysk sprzedaż:

Calwer p. 47

d'Avenel, le mécanisme de la vie moderne

Przem. fabr. f

Przemysł fabry: nie tyl. maszyn. zapewnia wyższo. swoj. nad drobn. rzemieśl. lub domo. produk. lecz takż. umiejętn. organiz. kupiec. W przemys. zwykł. drobn. przedsiębior. jest w jedn. osob. i kapitalis. i właściciel. i pomoc. dyrekto. swoj. pracy, ale rozwój przemys. fabry. pociąg. za sob. podz. tych czyn. atrybu. Kapit. potrzeb. do zakład. fabry. zbier. się za pomo. akcyj. ~~ci~~ właściciele akcyj wybieraj. radę nadzor. i dyrekto: a ci mianuj. dyrekto. techni. Prze. wszyst. większ. gałęz. produk. zosta: częścio. lub całko. opanow. przez towa. akcyj.; jedn. z najświetn. i najlep. rentuj. się przedsiębior. jest ponad wszys., pot. niezliczo. kolej. żelazne w Ameryc. i Euro.; tramwaj.; gazow.; oświetle. elektry. kopal. i t. d.

W Niem. 86/87 r. było 2143 tow. akcyj. z kapit. 4876,6 mil. mar.
Było 221 z kapit. wkład. poniż. 100.000 m.
" 409 " " od 1–2½ mil.
" 74 " " ponad 10 mil.

Poniew. Tow. akcyj. zazwycz. są nieustaj. konkur. wewn. kraju i za granic. przeto, zrzeszają się w potrz. związ. aby zabezp. swoj. docho. zwłaszcz. wobec konsumen.

W r. 90 było w Niem. 117 karteli.

n. p. syndyk. nadreńs. westfal. ku sprzed. węgli kamien. wszystk. produk. rocz. 40 mil. ton.

syndyk. westfals. w Bochum ku sprzedaży koksu. sprzedaje rocz. 4 mil. ton.

W przemyśl. żelaz. surow. gdy zaczę. ceny spad. zawiąz. się syndyk. reńsko-westf. w 86 r.

Związ. niem. walcowni obejmu. dzisiaj prawie wszystk. tego rodz. przedsiębiorstw. w Niem.

Związ. ~~fab~~ wyrab. maszyn do szycia od 89 r.
" wyrab. maszyn w Westf. i prow. nadreńs. obejmu. 14 wszystk. fabryk.

Kartel fabryk niem. wagon. od r. 77
" " lokomotyw od r. 77.

Istniał od wielu lat kartel międzynarod. wyrob. szyn kolejo. obejmu. przedsiębior. niem. angiel. fran. austr. i belg. – rozpadł się w r. 86 odkąd szyny staniały, co dow. że te kartele nie mają na celu ~~dobr~~ korzy: publicznej.

Międzynarod. kartel powstał w r. 85 dla utrzym. cen wyrob. cynku. Hiperprod. była je obawą. Wład. potowar. się przedsiębior. belgij. i niemiec. na trzy lata, zobowiąz. się, że zmniejszą. produk. Do konwen. przystąp. się angli. austryj. i Francu.

W Niemi. był wiel. kartel wyrab. juty od r. 86 – Wielu pod. kartel: powst. w przemysl. wódcz: piwowar. cukrow. i innych:

W r. 93 było w Niem.

6 karteli w przed. węgli kamien.
33 " w przemysl. żelaz
4 " wydobyw. metali
33 " w przemysl. chemi
i t. d.

– Przem. fabr. g

Kleinwächter, die Kartelle Insbr. 83
Brentano, die Ursachen unserer heutig. sozial. Noth Leipz. 89

Wszystk. te karte. za uspołeczn. przemys.

Obok nich inne formę u i w przedsiębior. gmina i państwo: gazow. lub elektry. oświetl; tramwaj. konne i elektry. szlachta. poczta i telegr. i telefo; kolej. żelaz; admin. państwo. kopalń, dóbr, lasów i t.d.

Rezult. tego uspołecznie. za olbrzy:

W r. 82 prawie wszyst. przedsiębior. kopalnie. hutowe i salinar. były uspołecznio (99,6 %) a według oblicze.

Herknera od r. 71-75 na jedn. górn. przypad. 183 beczek surow. materyał; w r. 88 na jedn. przyp. już 273 becz.

W hut. niem. r. 75 na głowę ~~dzien~~ prod. 57 becz. tkanin. i t.p. w r. 88 - 111,5 becz.

Surow. żelaznej wydobyw. w r. 75 tyl. 77 becz - w 88 = 188 za to liczb. robotn. spadł. z 24.906 - do 23.046 choć produkt. ~~podnios~~ się z 1.945.700 do 4.337.100 becz.

W Ameryc. był stosunek jeszcze większy.

Równocześ. ceny wszyst. tych wyrob. obniży. się

Beczka stali bessemerskiej w ciągu lat 73-87 spadł. do 4 funt. = w r. 88. odbył się zjazd górni. austr. w Wied. Na jego ~~r~~

† nawet kar. jedno z Tow. akcyj. ~~kopalni~~: przygotow. według. recepty dawn. Ryzn. wydz. stali pokaz. się że ta stal wykona. sterowyn. sposob. kosztu. 124 zł. na cent. metry. Otóż w r. 91 sprzed. stal zagran. w Lond. po 4 3/16 funt. za becz. zat. cent. metry. = 5 zł?

4

Rezult: wielk. intensyw. produkcyi

Rolnictwo W jedn. ze St. Zjedno. w Dakocie jed. robotn. za pomo- (Balwer p. 26)
maszyn ~~sieje~~ i zbiera plon pszeni. więcej niż 5300 szefl. Zostaw.
z tych 500 szef. na zasiew, przyd. pszeni. do Minnesoty, gdz. 1 młyn
z owych 5000 szef. wyrab. 1000 baryłek mąki – dość ludz. wystar. 1 barrel = 88 K.
aby tą ilo. pszenicę do szpichle. – owozów. a wystar. one, żeby od bied. (piwo = 163 L)
wykarm. 1000 zdrowi. W ten spos. robotn. amerykt. pobierają 1½–2½
doll. mogą współub. się z robotn. rosyjsk. indyjsk. egips. którzy pobier.
w przec. 15–20 cents (75–50 cent. austr.)
pięc. robotn. z/ow. 1000 baryłd. wypie. chleb i rozdzie. międ. 1000 konsu. (p. 26)
Ustaw. takie rezult. spos. zbiera:
Stav. sierp. zbier.: międ. w Ameryc. ¼ acre dziennie ~~= 0,1 hekt.~~ = 10 ar = 1000 m²
dzisiaj maszy. zaprzęż. w 2 kon. zbie. 15–20 acres ~~= 20250~~
t. j. przestrz. 60–80 większ.: t. j. od 60 hekt. do 81 hekt.
Dawniej wypł. cep. jed. robot. młócił 15–20 bushels (1 bush. = 36 lit.)
dzi. za pomo. maszy. kilkaset szefli

W Kalifor. wynalez. maszy. która równo. żnie, młóci, czyści
ziarno i pakuj. w miechy, ~~kto~~ i zostaw. je na ziemi. W ciągu
godz. maszyna ta szyby. 3 mile angiel. i potrafi w bard. dogod. warun.
sprząt.: 162 hekt. a zwykł.: 145 hekt. i napeł. 450 mieszk. każdy po 100 funt.

1 acre = 40,5 ar
ar = 100 m²
hektar = 100 ar
= 10,000 m²
= 3,9 morg. prus.

40.5 × 15 = 2025 + 405 = 607,5	40.5 × 20 = 81,00 × 2 = 162,00
40.5 × 36 = 2430 + 1215 = 145,80	

Rich. Calwer, Einführg in den Socialismus
Leipz. 96 Wigand (Bibl. der Sozialwissensch.)

$2,4 / 150 = 6 - 7$
144

p. 30 =
jd. robotn. = 150 zegar. kieszon
w. Szwajc. = 40 " "

8 m = 2,90 (88) = 5,10 (22) = 15–18 god
5 " – 0.20 = 4.80 = 2,2/5 "

zegar. ścienn. = na jedn. robotn. 83 w r. 20. (4 gatun.
520 " " 80 (60/80 gat.)

Eberswalde = Hufbeschlag
830 robot. za pomoc. 400 maszyn = 25/30 000 ki. gwoźd.
do podków

New Bed: fabry. igieł = wyj. 300 robotn. i maszy. 0
60 r. t. kun. wyzn. = 350 mil. igieł – na robotn. = 700.000

25

Filo-Socyalna

26

8436

9. Prolet. wiejski

Zob: die Marxist. Socialdemokratie v. Max Lorenz. Leipz. 96 Wigand – id. Kwest. agrar.

Lor. von Stein, die drei Fragen des Grundbesitzes u. seiner Zukunft. Stuttg. 87. Cotta –

Grundeigenth. u. Bauerschaft. Eine volkswirtschaftl. Rechtsstudie zur Lösung der Agrarfrage von Eberle Präsid. der Vereinig. schweiz. Socialpolitiker – Berlin 96 – 2 Bde.

Eug. von Philippovich, Grundriss der polit. Oekonomie. Bd. I. Allgem. Volkswirthschaftslehre – 2e Aufl. Freib. – Leipz. 97 – Mohr =

Prolet. wiejski

Prolet. wiejsk.

towarzy. ~~ws~~ Jak cień każd. własno. ziems.: tak. jak proletar. miej. w wielk. uz: jest wytwor. wielk. przemys.:

Takiś prolet. zaw. przeby. na wsi, ale był niegd. nielicz.; dzisiej wzmag. się przez nieustaj. podzie. grunt. chłops. lub. który przez ~~w jedn. stron~~: wykupyw. ich przez wielk. własćic. W jedn. kraj. mnoż. się drobniut. parce. nie wystarcz. do utrzym. siedząc. na niej rodzin; gdzie ind. zaw. rozszerzaj. się ogrom. włośc., na któr. chuto. przeby. zastępy robotni. nie mając. ani jedn. piędzi ziemi. Ci ostat. są niewątpli. prawdzi. prolet. Zwłasz. zaś o położ. ich ściśl. jasn. wyobraż. nie bez. trud. bo w każd. niemal prowin. istniej. inn. warun. a dobr.: gosp.: nie nie zacz. jeśli dobro. jego. i konstyt. położ. powinn. mieć zwięk. duży dach.

To pewn. że wszęd. w Europ. ludno. wiejs. wiele: zwracan. na konkur. zagrani. uprzyw. zamors. produkt. ale te narzeka. nie daj. dokład. obraz. o proletaryzow. się ludno. wiejsk.

Zwrb. dostycz. zmian. obliz. Calwer na podst. statyst. niem.

Einführung in den Socialism. p. 115 nast.

W cesars. niem. w r. 82 było zajęt. w rolnict. 8,212.148 ludzi czyli 43,22 % wszystk. zarobkuj.

Ta liczb. tak. się rozpa.:

3,193,635 samodziel. gospod:

3,867.000 robotnik. zajęt. na roli, nie własnej ich przynależ.

Samodziel. właścic. i gospod. skład. się:

a) 389,733 samodziel. gospod. z dodatko. zarobków.

2) 866,493 " z wypełniaj. się równocześ. na wyrob.

3) 1,928.035 zarobkuj. w inn. zawod. którzy obok tej. zawodz. zajmuj. się gospod. roli.

4) --9394 którzy obok inn. zawod. zajmuj. się gospod. roln. i równocześ. wypełn. się we wyrob. rolny.

Kryzys agrar: dotyczy: głów. tych, któr. znajdu. się w pewn. mierze. Tem jest

281,510 właścic. maj. od 20-100 hekt.

Jeż. wedł. wzor. prusk. za chłops. gospod. (bäuerl. Wirthsch.) przyjmuj. 5-100 hekt: = będzie.

1,208,115 w Niemcz. gospodar. chłops.

Jeżeli wr. z Conradem (Halle) od 2 hekt.

wynosiłoby 2,189 522 gospod. chłops.

Ale ta statyst. nie daje dokład. poz.

bo wśród właścic. od 5-10 hekt. są chłop. któr. obok gospod. wiel. inn. mają części

Znajduj. naprzód wśród właścic. od 10–20 hekt. procento 17 342 szynka: przemysło. i t.d. i procento 700 wyrobni. czw. wśród chłop. maj. od 20–50 hekt. jest procento 5000 szynka. i 69 przemysł.

Proletar. wiejski

Całość przyjmu. (str. 117) okrągło 2 milio. chłop. samodziel. z któr. większ. zmarno. jest zajmowa. się jeszcz. ina. zarob.

str. 118:

średn. chłop. i wielk. właści. od 389,733 – 653.941

wśród nich wielk. właści. powyż. 100 hekt. = 24.991 =

drobn. chłop. 1.282.035 – 2,274 096

wyrobnicy: Tagelöhner = 875.887

robotni. wiejs: bez przynależ. 3.867.000 =

Z nich wyrobni: maj. większ. kawał. ziemi obok nich stali robotni: który dost. pod kartof. grunt jakie pot. kuźn. robocz. przenoszą. się zwięk. na wsi.

Ta ostat. najgorz. usposobio. dla właścic. grun. i na zaniedbaniej osobist. stosunk. Na niej sprawdz. się trafn. słowo Sieyes'a: „la patrie c'est le sol"

Wogól. nowożyt. stosun. handlo. i ekonomi: skłoń. się raz.
od począt. tego wiek. aby coraz więc. ulżyć. stan chłops.
To ulżenie. odbyw. się w dwoja. spos: albo przez przystosowa-
drobn. gospodarst. do wielk. własn: co dłużało się czas. rozwiązył.
czas. z konieczno.

We Fran: pod kon. przeszł. wie: dziś trzec. wszyst. grunt.
należ. do właśc. lub do kościo. na który się dziś nadz. dzierżaw.
mieszcz.; wolni chłopi bogatsi przenosi. się do miast i zlew. z
mieszczaństwem. Przez wielk. rewol: zmien. się stan rzeczy i
Fran. doszła do skrajno: inn. Powiem. ogłoszo. prawodaw-
gwarant. bardz. liber: stan chłops. zrazu się podnió. a w wielu
prowin. stworz. na nowo - ale korzyst. z nieograniczo. wolno.
dzielen. grunt. doszł: doszedł do tak niedo. podział, że za
nich rodzi. ani porząd. gospod. prowadz. nie może. coś przyję
się dotąd.

Chłop fran: (Tocqueville - l'ancien régime et la revolution) tak oddan. ziemi, że wszystk. oszczędno. swoje
poświęc. na kupno i płaci każd. nawet najwyższ. cenę za nią.
Raz z wiecz. wyrzuc. zakopa. ~~[illegible]~~ swoj. w ziemi. Ten
drobny łan, który na zawsze. bez. świe. jest jego własno.
napełn. go dumą i poczuc. niez. zem."

To prawd. ale w wielu stron. Fran. zrew. się prolet. i wyjad. do miast lub zagran.

Prolet. wiejski.

W r. 57 z. urząd. Nap. III wykaz. statys. że 123 milion. parcel (?) t.j. 20% jest upraw. przez właścic. 30% przez dzierżaw. 50% przez półdzierż. W połudn. Fran. większ. właśc. wyprzeda. w dzierżaw. swoj. majątk. pośrednikom. którzy znów. wydzierżaw. mniej. kaw. ziemi chłop. lub chałupni.

Właścic. było podług. 7.159.287 = dzierżaw. 2.588.311 – półdzierż. 1.412.037 = wyrobni. wiejs. 6.122.747 = służb. wiejs. stał. wynajęt. 2.748.263 = od tego czas. stosun. ten się znacz. pogorsz. na niekorz. właścic. =

Ankieta z lat 79–84 wykaz. że 49 milio. hekt. podzielo. jest na 14 mil. parcel = (à 3,5

Staatslexikon Art. Dismembration

2,500.000 ha = na 8.500.000 kawał. powier. 1 ha = (à ¼ h = ½ morg w przecięt.)
8.500.000 " na 3.500.000 " od 1–5 hekt. 8/3 h = 5 "
6.000.000 " " 892.000 " od 5–10 " (6 h = 12
14.500.000 " 738.672 " od 10–50 " (20 h = 40

Prolet. wiej. w Anglii

Zob. Marx'a I. p.

(15000 głów)

W Anglii wiado. że 1ten chłops. - prac. - robo.; za tyl. dzierżaw: nie. bezd. - dobrze - w Irland. bezpoś. dob. = obok tego koloral. pastwi. i lasy i przestw. do polow:

Znan. egoizm hrabiny Sutherland który karat: 400.000 hekt. w Szko: od 1811-20 = zamien. w 29 wielk. ~~dzierż~~ pastwisk. pod hodowy merynosów - kara: wypęd. 3000 rodz. który zajmow. dziennie. te obszary = spalito ich wsie = i wiado. owiec. na 130.000 owiec:

Taki Clearing system ogrom. - pomoc. dobro =

Coś podob. zrob. ks. Newcastle i inni inn:

Wolni chłopi w Szko: których za Kro. I było 160.000 z przeszł. dobro. 60-70 fun. zostali wypęd:

Rezult. tak. bezwzgl. egoisty. gospod. jest, że Anglia kolosal. ilo. miesz. co rok traci przez wychodźt.:

Die sozialen Lehren des Freihr. Karl von Vogelsang = St. Pölten 94 - (zusammengest. von Dr. Wiard Klopp) p. 269

r. 78	= 147.000	83	= 397.000
79	= 217.000	84	= 303.000
80	382.000	85	= 204.000
81	= 392.000	86	= 330.000
82	= 413.000	87	= 396.000

31

The Nineteenth Century z r. 88 = (Vaterl. 27/9 88)

Kat.: robi reflex. nad położ. agron. Anglii =

1) gdyb. tyl. jeszcz. upraw. grunt. (co przed 30 laty (r. 58) mogłob. wyżyw. się z tego 24 mil. – to w dzis. uprow. się, wystar. tyl. na 17 milio: (cała ludno. obecnie. = 35 mil.)

Miasto b. wted. zajęt. w rolnict. jakie 7.500.000 =

2) Ile uprawn.: przeci. koło r. 58 =

Odpo. 1,590.000 Acres = gdyb się uprow. starann. sposob. mógłb. acre wyd. 40 szefli (1 bushel(s) = 36 lit) a całość zbio.: wystarcz. by dla 27 mil. (na 35 mil)

3) Gdyb. ludno.: król. bryt. podwoi. się = 70 mil.: należ. b. upraw. wszyst. tak. staran. jak w Lomb. się to dzieje lub Bel. lub niektór. drzewa. angiel. dobra ∴

Stow. Angl.: rocznie: iżb: pół, która była od. pod kult. ziarna w r. 58 = mogł. b. wyży. 27 mil: obecn. ta kult. tak zost. ograniczo.: że star. tyl. na 17 mil.

Irolet.

więzki

w Anglii

Vogelsang p. 269

acre = 0,4 hekt. =

1 hekt. = 100 ar

= 10.000 m □

= 3,9 morg. prusk.

Jak żyj. i wygl. robotn. wiejs. angiel:

Die Lage der arbeitenden Klasse in Engl. von Fried. Engels - 2e wyd. Stuttgart 92 =

Tiedort. wod. Des Ackerbau-Prolet. str. 263 sqq.

1e wyd. wyszło w 45 r =

Do now. wyd. rob. aut. nało dodat. do wod. o prolet. wiejsk. przv. ... - ... że ... się zmien. od tego ... : To pewn. że w położ. robotn. wiejsk. nic się nie zmien. =

Marx, das Kapital - Kritik der polit. Oekonomie = 4e Aufl. von Fr. Engels 90 = Hamb.

1e wyd. wyszło w 67 r.

p. 639 sq. des brit. Ackerbauprolet.

Marx korzyst. głów. z klasycz. książ: prof. Rogers'a i ze sprawozd. Dr. Hunter'a i Dr. Simon'a

Thorold Rogers, die Gesch. der engl. Arbeit (Six Centuries of work and wages) übers. von Tannwitz Stuttg. 96 Dietz

Ozwod: Die Landwirthsch. u. ...

Z urzędow. bad. lekars. pokaz. się, że więz. ang. jest dale. lepiej karmio. od robot. wiejsk. a wykony. 2 raz. mniej pracy

Prolet. wiejs. w Angl:

więz. w Portland 28,95 mniej azotow. subst. (białko
150 " niazoto. "
4,69 " mineral. "
183,69 " razem

29 × 7 = 203
150 × 7 = 1050
5 × 7 = 35
1288
30
38640

184
30
5520

robot. wiejs. w połud. Angli. tygod.
17173
118.06
3.29
raz. 139.08 = 140 × 30 = 4200 gr. mniej = 30 gr.

tygod.
826
392
3500
4718 gr.

majęt. ~~żatu~~. dost. razem 187.06 mn. : 5610 gr.
dobrze płat. rob. wiej. 190.82 " 5700 gr.

Zob. objaśnien: na str. odwrot:

białkow: jarzyny, mięso, jaja, mleko, ser
tłuszcze roślinne i zwierz.
Karbohydr: mąka, cukier

Brockh. VI. p. 296 Środki żywności –
Pettenkoffer i Voit po licz. prob. na róż. osob. przeko. się, że tęgi robot. potrzeb. dzien.
118 g. białkow. subst.
56 g tłuszcz.
500 g Karbohydr.
Kohlenhydr.
Dla osób starsz: lub fizycz. nie pracuj. wystarc.
80 g. białko.
30 g tłuszcz.
300 g. Karboh.
żołnierz dost.
120 g. | mniej więcej 230 gr. mięsa
56 g. |
500 g | 750 gr. chleb.
1657 gr.
~~1155 0~~

Objaśnien. - or do pożyw. robotn. - cz.

Letev. bad. z r. 63 wykaz: że pożyw. wielk. części robotn. wiejsk. w Angl. zostaj. poniż. minimal. potrzeb. by się ochron. od głod.: taki stan rzeczy pan. w powiat. czyst. roln.: jak Cornwall, Devon, Somerset, Oxford i t. d.

Dr. Simon: Pokarm, przyprow. przez robot. roln. jest większ. od ilo. przedst. w wykaz. statyst. bo dost. dale: więc. od reszty członk. swej rodz.; w każd. przyp. zjeda prawie całe mięso i słoninę. Za to ilo. pokar. przypad. żonie i dzieciom i to w epoce, kied. podrastaj. bard. częst. prawie we wszystk. krajst. niedostat. zwłaszcz. pod względ. części azotowych (bladko.)

Trochę lepszo. karmio. robot. w Irlan.:

Parob. i dziewki mieszkaj. u dzierżaw. są dobrz. karmię. ale ich liczb. się zmniejsz.: W r. 57 było 288.000
r. 61 był. 204.962.

O mieszkan. zob. Marx'a I. 648

O gospodarce zob. 660 =

Prolet. wiejs. w Angl.

Dr. Hunter u Marx'a I. 672 str. 672.

Jak mieszk. robot. angiel. wiej.:

Źle mieszk. = izdzieb. pojedyn. składa się z kawałk. rolni. bez. trzew- nięcia. Któr. jest okra = dla wielko. ilości zupy, zdolno. z maki i czosnku, lub też gęst. kaszy owsian. napracow. się cały dzień na deszczu i wietrze, a którzy angiel. mieszk. i bez. dadzą się. wraz zmokniętą. Do chaty o ścian. z gliny i kamieni ~~ścian.~~ ~~drewnian.~~ ~~przeszcz.~~ ~~słoma~~. a dach z zgniłej słomy. Na komi. pali się dymiąc. ogień i brzyd. cuchnący z torfu lub ogień wilgot. z prochu węgli kamien. Stąd pełno dymu i kurzu wszyst. dziury zatka. aby wszędzie nie wiatr. Atmosfer. okrop. jak zawsze. lekka. a przez noc całą mnóstwo ludzi razem tam przebyw.

Dr. Simon mówi: że liczb. mieszk. na wsi ciąg. się zmniejsza. a żad. praw. nie zna: robotn. wiejsk. dobr. lokow.

Prawo ubog.: jest w części powod. że nikt nie chce mieć robotn. stale osiadłoś. na swoich grunt. bo mogłb. potrzebo- wspier. Teraz wieś jest zamknięta. (close village) t.j. należ. do jedn. lub kil. wielk. właści. mogą wyrzuc. wszystk. mieszk. robotni.: wted. w takich niby sterane. utrzymyw.- cottage mieszkaj. owczar. ogrodn. dozor. zwierz. i służb. któr. się dob. powodzi.

Gdy cottage stracz. ze zniesie. wszcz. domów się napra. ale porz. robotni. tem mieszk. bywa. gdzi: najem, mogą ucz. napra. gdy zech.; ale gdy budują się zaw.: miejsc. organ. (clearing system) – wszcz. nie gdz. podat. rodz. za ubog. a robotn. wywę. się do pobliż. wsi „otwartej" odległ. czas. o 3-4 mil ang. od folwar. na który. pracu.

Tam ~~dawny~~ pomt. oszągl. now. domy, stawz. przez spekulant. gdz. bez żadn. wygód, za drogą opła.: tłoczą się w jedn. izb. dziesiąt. osób – chory z zdrow.; dzieci niedorost. ze star.: Rob. się zgnieść. choroby zaraźliw.: a przy automo. gmin. środ. zarządz. Tend. się dzi. złoży. bo wszędzi. ziemi. za węż. wykorzyst. tych prac.

Marx I. 653

Dr. *Hunter* zbad. *5275* dom. w który. przebyw. ludno robo. wiejs. i to w różn. hrabst. Angl. Zwykł. układ chat. o jedn. sypial. lub dwóch sypial. i Vach.: Kosz. 3 f. rocz.; W tak. sypial. zwiędz. rodz. złożo. z 10 osób

Domek. inny opłac. się rocz. 4-5 f.; wszerz. chodz. na sposob.; Kobie. zied. w dom. zajęt. koszykarst.: Łóżko dorosł. i osmo dzieci mieszk. w sypial.

34

Die Grundlegen der Socialwisscnsch. von Carey-Deutsch von Carl Adler – München 63 =

Szujski IV. 357:

(Szkoła polska gospodarstwa społecznego I. 2 =
Organizm społeczny

Chłopi nasi bywaj. zwykle przerzucani z chaty do chaty z większej jednę wyrzucani z chat wszelkich z takiem lekceważen. jakie zaledwie usprawiedliw. by się dało przy przepędzaniu świń, koni i krów z jedn. stajni do drugiej. Gdy nie mogą znaleść własne. przytułku, widzieć się ich pomięd. gminy, mąż gdzieind. żona gdzieind. a gdzieindzi. jeszcze dzieci. Ich domowe zagro. zawsze pustace, parki i wykwit. Tany i Postępow. to jest nie gęsta powrzech. Chłopi nasi wytrzymaj. to niekiedy niektórz. nie i umieraj.; los ich wszystkiego. się jeszcze przed ich grob. Tak się te rzeczy przedstawiają wobec zadu ostatecz. to pozostawiamy wrzystkim „angielsk katolików", co do nas poprzestajemy na zapisaniu

faktu dworu. Rodziny włościańskie są już wykupiono; drobne posiadło. pomnożono; wywłaszczone. przyznano. Jest już dziś zbyteczną; wola dziedzica stała się ustawą a domeni o- chrony tych nieszczęśliwców. Za dawne roboty przyznano. i poprawy. Wszystko to stało się bez strachu, bez uderzenia, bez rozruchu. –

Filo - socyalna.

35

10. Nędza galicyjska

Szczepanowski, Nędza Galicyi – Lwów 88 =

Bieda galicyi:

str. 20 =

~~Całą produkcya krajowa galicyi~~ wedł. ~~produkt.~~ obliczen.
~~Roczna – roczna przeciętn.~~ na głowę (w r. 85 = wynosi:

przychód z roli	190	mil. zł.
z inwent. żyw.	98	"
z lasów	5	"
z górnictwa	8	"
z przemysł. i rękodz.	40	"
razem	341	zł.

Ludn. Gali. wynosi w 85 = 6.400.000 | w r. 95 = 6.881.000
zat. przyp. na głowę 53,28 zł.

Królest. Kongre: miało w r. 87 = 7.600.000 | w r. 91 = 8.900.000

a

przychód z roli i lasów	228 mil.	rs.
z inwent. żyw.	126	rs.
z przemysł. i rękod.	200	rs.
raz.	554 mil. rs. = 693 mil.	zł

czyli na głow. przyp. 91 zł. r. t. j. blisko 2 razy tyle co w Gali:

Oszczędn. w kraj. bez. przemysł. zasob. i doch. dale. znacz.

str. 12 Przy pracy rolnicz.: w Galicyi 1

w Król. Kongr. Rumun. i Węgr. 2

w Anglii 4

—

Przy pracy produktyw. w ogóle

w Galicyi 1

w Król. Kongr. Rum. i Węg. 2

w Anglii 6

przeciętny dochód na głowę

w Galicyi 1

w Król. Kongr. Rum. i Węg. 2

w Anglii 9

—

Szczepanowski p. 15.

Bieda galicyi.

W Galicyi

banki	w r. 86	=	22.644.000
Kasy oszczędn.	85		41.821.000
Tow. zaliczk.	83		13.567.000
	razem		78.032.000

czyli na głowę 13 zł

ale we Węgrz. 34 "
we Włoszech 57 "
Irlandyi (! 115 "
Anglii 200 "

Pożywienie: na głowę: w r. 86 Szczep. p. 20.

Angl.	217	k. zboż.	160	kart.	50	mięsa
Niem.	200	"	300	"	33	"
Francya	284	"	255	"	34	"
Belgia	235	"	310	"	35	"
Węgry	182	"	100	"	24	"
Galicya	114	"	310	"	10	"

Z wymienio. kraj. wszystk. importu. pewn. ilość zboż. większą z wyjąt. Węg. i Gali. którz. exportu.

Anglia n. p. importu.		64 milio. ~~litr.~~ cent. metr. zboż.		
Niemcy	"	20	"	"
Francya		14	"	"
Belgia	"	7	"	"
tylko Węgr.	exportuje	15	"	"
Gali.	"	2	"	"

—

Jeżeli konsum. zboż. we Węg. wyno. 282 kil. na głow: to gdyb. wcal. nie exportow. zbo: (à 91 K. na głow:) podniósł b. się kons. przeciet. do 273 kl: podcz. gdy we Fr. = 284 =

W gorsz. jeszcz. położ. Gali: bo ma tyl. 114 kl. do użyt. na głow: a mimo to export. 2 mil. (à 20 kl.) Gdyb. ~~zbo~~ ind. zboż. nie export: przypad. b. dopier. 144 kl. ~~wyt~~ gdy we Fran. konsum = 284 = a obejmu. tam dale. lepsz. ziarn. bo najwięc. pszenne. –

Szczep. p. 21 według wszelkich statyst. oblicz. ekwiwal. całe pożyw. w zboż. przyjm. kartof. za 1/4 zbo. a mię. za 7 razy zboże — Bieda Gali:

Wted. ekwiwal. zboż. wynos:

w Anglii	607 k. rocz.	Na Angl. wypa. przecięt	6 cent. rocz.
Fran.	586 k.	na Fran. —	5,8 „ „
Belgii	557 „ „	na Belg.	5,5 „
Niemc.	507 „ „	na Niem.	5 „
Węgr.	375 „ „	na Węgr.	3,3/4 „
Gali.	281 „ „	na Galicy. tylko	2 1/2 „

czyli Gali. produkuje: 1/4 tego, co produ. rolnik zachod. a zjad. ledwo połowę =

Szczep: „Każdy Galicyan. pracuje za ćwierć, a je za pół człow.“ (str. 22

Tenż: str. 23: obliczyw. minimum przeciętn. pożywien. na 30 kl. rocz. bydłkow. 14 „ „ tłust. 120 „ „ mączn. = czyli niedost. mu

dowod. ze (po potrąceniu: zboż. kartof. mięsa mleka, strączkowych i olejn. rozmaż: Galicy. rocz. spoży.	20,4 kl. rocz. bydłko.	— 10 rocz.	
	8,4 „ „ tłust.	— 6 „	
	140 „ „ mączko.	a na więcej trzeba + 20 „	

118
56
500

Szczep. p. 24:

Przeciet. dług. życia.

w Galicji	dla mężcz.	27 lat	dla kob.			28½ lat
w Czech.	"	" 33	"	"	"	37 "
w Belg.	"	" 37½	"	"	"	39 "
w Fran.	"	" 39	"	"	"	41
w Angl.	"	" 40	"	"	"	42 "

Temi. cut. wiel. podobn. rozb. obliczeń: które wykaz: różn. strony biedy u nas panuj. i jej skut: społecz.

Fizo-socyalna

8436

Nędza robotników miejskich

Bieda społecz.

Wobec produk. olbrzym. odrazu przedewszyst. (nierów. podz. produkt.) większ. ludzi otrzym. cząstkę tak szczup. że nie wystar. na zaspokoj. ich potrz. elementar. potrzeb. n. p. 50 kilo cukr. na rok. Dziś przyjmuj. że ludno. ziemi po nad 5 lat (i kern. nie mlek.) wyno. 1.300. mil. potrzeb. dla niej wyno. 65 miliard. kilo. Cała produk. jedn. cukru wyno. tyl. 6 miliar. t. j. 4,6 kilo na głow. Masa więc jest obyw. bez cukr. Ale masa tak samo obyw. bez chleb. mięs. i t. d.

Novicow, Les gaspillages des sociétés modernes Paris 94 p. VIII.

Jest to najważn. fakt. ~~głód~~ wyjaśnio. przez statys. (powsz. Elisée Reclus) ~~jest to~~, „że 200 mil. Hindu. musi zwodzić ~~[illegible]~~ głód swój pokar. wiele ~~zgoła~~ nie wystar." (Nouv. Géogr. universelle T. VIII. 639)

To samo powie. o wszystk. in. potrzeb.

Dobr. mówi Novicow, że na wszyst. ludz. może jed. tyl. na łoż. wygod. i nieoszcz. pogrzeb. Ale boję się, że naw. tyl. niema wszystk. na kuli ziemsk.

42

6 6 Amater

Tkvia: pobier. od 20 - 29 m.; mekanik pobier. do 32 m

Przeciętn. płaca rocz. = 800 - 900 m, za co pomi. drożyz.
famil. nie zbyt licz. wygląd wyż. jako tako =

najniż. płaca wynosi. rocz. 570 - 670 m za co jed. osob.
moż. wyż. ale rodzi. nie moż. pomi. największ. oszczędno.

Göhre pob. za 11 godz. przy dzień: = 2,20 mar.
jedz: koszto: na obiad od 16 - 40 fen. = niektó.
jedli resztki pozost. przez koley:

W Berlin: wedł. Otto v. Leixner: Sociale Briefe
aus Berlin - ibid. 91 =

mali urzędni, przypuszcz. i publicz.: oraz dozo stąd.
nie mają tygodn. po nad 18 mar.

mały urzędni przy poczt. pobie. tygod. do 12 m

niektór. robotni. w chem. zakład. 105 w niedz. = ze dob.
stolars. ocen. kasi. i t. d.

2.20
60
13.20
+ 0 52
+ 26 4 0
66 0 0
686,40

6 6 tygodni

Span. było najgor: Göhre nie mógł się zdecyd. aby nocow. jako schlafbursche – i miał swój pokoik osob. aby spokojn. mi mario: ale to oczywiś. przechodzi możl. wojsc:

—

Warto wspom: o kt. stron okreslon. przez ~~Kapit.~~ Teod. Henkel'a w Zukunft – 18 stycz. 96 = no. 16 Erinnerung. eines Barackeninspektors =

Był 7 lat inspekt. przy budowi: się Kanal: przez jego ręce przechodzi: jak. 6000 robot. wszystk. stron Europ: wszcz. Niem. Polak. Włoch. –

Przeciętn. robot. dostaw. ~~tygod.~~ dzienn. do 3 marek = z tych odciąg. mu 60 fen: dzienn = według tab. taxy: ze 35 fen. szło na obiad, 25 fen. na mieszk. i rano kawę = Kolacj: każd. sam mógł sob. sporządz. w garkach: – za 10 fen gotow. wszystk. na 400 osób

Mieszk: było w barak: jed. obszer. pokoj na 6 osób z pościel. i Tisch. i przybor. dla każd. Wiele, zwłaszcz. Polacy, oszczędz. po 1,65 m = co odsył. przez poczt: zat. +

Przyszli. niemieck. wz. mało. zarab. 4–6 mar. dzien. – ale byli szkoł: bo nie było zabaw. – Polacy w niedz. czytaj. nabożn. książ. = książki ~~z~~ stron rozumie się po polsku +

wydaw. oprócz 60 fen. na mieszk. śniad. obiad – dzien. 35 fen. na kol. wieczer. kat. i t.d.

~~d. dis~~ 43 [6 c

Engels, die Lage der arbeit. Klasse in Engl. ~~Berlin~~ Stuttgart (Dietz)

Bieda społeczna

Vors: 2tg: Instrukcja korepetyto: któr. by dawał dwie godz. dziennie - ~~[illegible]~~ wynagrod. miesięcz. = 12 mar: (Gaz. rob. 19)

zat. dostaw: 23 fen. za godz: (52 godz. w 26 dniach)

Tadem 2tg: że uczący: dodatkowi pobier: 165 mar. (lub 195) rocz: a dziewki rocz. 240 mar = [illegible]

=

Keir Hardie o bezrobociu górnik. angiel. w 1893:

3000 właściciel: miało z kopalni w r. 1892 = 220. ~~milion~~ mar.

za dodatko. grunt: 120 "

czyli razem: 340 milio.

W tych kopalniach pracow: 300.000 górni. za 300. mil:

Rezult: że każ. właści. miał w przeciętn. rocz. 413.340 mar.

a górn. " " (988) 1000 "

a właści. w tygodniu 2180 "

a górn. " " 19 "

czyli 114 część tego, co zarab. właści.

gdy właściciel zarabia: zarabia tygod. z 19 ~~[illegible]~~ na 14½ mar. wyłączając bezrob.

19
52
38
95
98.8

O górnikach ang.

~~300~~ | 220. | ~~000 000~~
733

3 | 340. ~~000 000~~
1133

[illegible] robotn. [illegible] chlebodawców

17.50
52 = 757 mar.
2900
7250
400.

W 1ej epo: obniż. się liczb. małż: o 18%
występ. przeciw moralno. powsz. o 125%
samoboj. powięk. się o 17%
kradzież. o 17% ~~przeniewierz.~~ oszust. : 0 39%
~~przeniewierz.~~ oszust. o 112% bankr. o 27%
W 2ej epo: obniż. się licz.:
skazan. do dom. karn. o 11%
" za występ. przeciw moralno. o 20%

Gizycki str. 16 o pracy kaflarzy, stukaterów, malarzy
które pracuj. przy otwart. okn. w chłodn. i wilgot. powie.
a poj. w przepalon. niezdrow. atmosferze:

w Augsb: robotni. dosta. za 7 dni robo. 10/50 mar.
odciągn. za kas: chor: 13 fen.
" za kas: ubezpiecz: 10 "
za kars 9 "
Giz. str. 13. zosta: 1 " 27 fe

=

Zeitschr. für Schweiz. Strafrecht 1892
70% skazan. w Lenzburgu nie miało żadn. majat.
i tak. zamo w kat. ubogich.
Neue Fr. Presse: w artyk. o wykonyw. sprawiedli. w kraju
90 1/2% skazan. nie mają nic zgoła
9 1/10% troche majat.
4/10% za to ład. dostat.

Grossherz. Baden
Neue Zeit
1875-78 | 1882-83 =
" w 1ej epo: idą w górę ~~cena chleb:~~ ziarno: i zboże.
a płaca roczn: obniż. o 8-12% =
w 2ej epo: cena ziarno: obniż. się, choć płaca rośt. ta sama =
w 1ej epo: umie. 1 na 36 mieś.
2ej " 1 na 42 "

Filozofia społeczna

1 α – ε

1. Społeczeństwo jest organizmem
(Ciąg dalszy)

Robotnik fabryczny

1 α – ε

Nędza społeczna
(Ciąg dalszy)

46

[6 a bis

Mieszkania podobne do pałaców.

Każd. mias. więk. przeobra. się w spos. zdumiew. Kto przypo- rob. Wied. lub Berl. z przed 50 laty, nie moż. dziś tam się odnal: Wzrost Berli. od r. 70 jest przeraż. Całe ulice, jesz. w r. 60 ~~ciągn.~~ ciągnące się śród drob. jedno- lub 2 piętro- domków, dziś. ukazuj. nam szereg. pałac. śród któr. tu, owdzie. stercz. jesz. star. domost. jakb. ze pośmiew. i ocalej. zawstydzo. swej. zbawcę.

Wraż. ogól. tych now. pałac: jest olbrz. Gdy wchod. spotyk. ze wstęp. portyc: w sień. przestwor. i jasn., schod. wykwint. dywan., etc: nigdzie ostrzeg. że te schod. służ. tyl. państw. Służ. i dostaw. kuchen. chodz. przez podw. schod. poboczn. Wiesz: ~~światło~~ światło elektry. któr. i w nocy się zapal. gdy kto klucz. otwier. bramę, i t.d.

Każd. mieszk. urządz. z całk. komfor: przedpok, salon ~~pokoje~~ pokoj. ubiera. w najrozmait. spos.

47

[6 a Ker.

Sposób życia także się zmienił z gruntu.

Bogac: tak urządz. sob. życ. że w ciem przewa. lub zdaj. się
przewoż. siebie: Popołud. schod. na wizyt; pot. obiady proszo;
pot. wieczór albo teatr, albo teatr i pot. wieczór; od rana do
rana bale. Na wios. wyjeż. i ~~[illegible]~~ siebie: ogrod. z koncert; wreszcie
gdy się ~~robi~~ zrobi gorąc. wyjeżd. wszys. do kąpiel, po kąpiel. pob.
w gór. albo na wsi z polow; w późn. jesie. wrac. do miast, aby
~~[illegible]~~ przeżyć żyjąc, jak w przesz. roku.

Riviera włoska i fran: przez cały zim. jest zielo.
przez pósnie; zwłaszc. wybrzeże.

Tym sposob. nad wszystk. brzeg: morsk: nad każd. kraju d.
gór porost: osady oddzielno. we wszystk. wygod; często. nam. we wszyst.
czego dzisiej. się może zbyt. najdelikat: i tyle. życ: przez kil.
miesię. Oprócz tego tysi. statk. jeżd. dla wygo. nawet właści.
przenos. się wolno. od portu do portu. –

Posiad. ludzie. wędrują. Któr. ciąg. nudzi się grani. swej ojczy: Usuwaj. się od mnóst.
ciąg ~~[illegible]~~ przenosi. się i twor. sob. miasto. osiedla. w Korfu, Egipc, obowiąz; nam. od podat
Egipt i na wysp. balears.; w Algier. Tunisie i t. d.

6 ~~Ko~~ tew

Pawel Göhre, drei Monate Fabrikarbeiter
Leipzig
v. 91 = pracow. w fabr. maszyn w Chemnitz

Wobec tego życ. z grunt. odmienio. klas wyższ. jaki smut. przedstaw. się życ. klas robocz:

Przedewszyst. uderz. strasz. monot: Przez cały rok przyku. do tej sam. pracy w tem sam. miejsc. Albo dzień przepęd. w ciasn. nieczys. miejscu -- a poznaliś. jak miejsc. ubodz: albo też ~~szybko ręki~~ jedna robota. dzie w fabry. drug. w domu: Ani pierwsz. go nie poczyn. ani drugi - rozryw. mało i taki monoto.

Najczystsz. wrażen. ze służb. wojsko. - zastępuj. po niej manewr. A oczywiś. nie są one lekk. dla prost. żołn.

Jedz. zwycz. to samo i zwycz. złe = są pozbawie. najzwycz. wygód i zabaw - ubran. niedostateczn i t. d.

Göhre służ. przez trzy mies. w fabry. gdz. było 500 robo. Dost. się tam z wielk. trud. przebrawsz. za chłop. w gospod. Poniew. się nie umiał, był wysy. do niekt. posług. Właścic. wędz. nie/koło nieb. nie widz. W niedz. wszys. ubrani przyzwoi. bawi się ochoc. - niektó. mają - owszem. Płaca wyno. od 12-40 marek tygod: a wypł. się co dwa tygod.

48

[6 6.

Robotnik współczesny jest dzieckiem naszego stul.; zupeł. różn. od robotn. w czas. ubiegł. Byli zaw. robotni. a położ. ich było nieraz smut.; nigd. zaś tak. aby mogli być z nieg. zadowol. Jednakże dzisiej. robotn. odmienn. ma pogl. i na cierp. własn. i na powodz: Klas wyższ. dla któr. pracuj. bo

1° ~~ma świadomo. nie był.~~ swoich cierp. – tę zaw. posiad. niestaw. – nie był. niezn. do chleboda. i do zamoża. wszystk. ~~wogóle~~ – bo i ta była zawsze na świe. – lecz ma zbytnio niezn. ~~pozna~~ do istniej. porząd. społeczn. On niechce zost. panem, o czem ~~marzy~~ marz niewol. starożyt.; ani uwłaszczo: niezależ. ~~chłop~~ rolni. – lub majątn. rzemieśln. mieszczani. – co było ~~dziś~~ w wiek. średn. cel. upragnio. chłop. żyj. w poddańst. lub robotni. miejsk. – on niechce zost. jedn. z kapitalis. ~~bogacą~~ pobieraj. ~~we~~ dochody, ~~moj. zasob.~~ lecz chce ~~rob.~~ odmien. porząd. społeczny i chce na jego miejsc. założ. nowy stan rzeczy. Zapew. i to było nier. na świe. – n. p. w sekt. różn. średniow. głoszac. komunizm – bo nie ~~nie jest~~ marz nic nowo. pod słoń. ale był

to objaw. sporady i pory. nierozważ. i do jedn. ograniczo. ucis. lub prowin; bez związ. z ruch. podob. w całd. społecz. Robot. dzisiej. zdarzy. do zjednocze. na całd. planec. a swoj. filozo. bo i te mają, dziś. b. wprowadz. w ~~życie~~ życie wszędz. i rozrós. do wszystk. dziedz. życ. polity. i sprywat. Oni nie żądaj. polepszen. swoj. bytu, lecz uczyni. ludzko: i sprawiedliw. podziału produkt. społeczn. przez i na korzy. wszystk.

ruch międzynaro.

Robert Blatchford
Merrie England
Soziale Briefe
an Schulze u. Genossen
Aus dem Engl. d. Rob.
Bl. übersetzt u. für deut.
Verhältn. bearbeit. von
Henry Wright
Leip.

Max Schippel:
Das moderne Elend
u. die moderne
Übervölkerung

Tu mowi ~~o~~ o wszys

a) o robotn. bez zajęć.

b) o Kolosal. wyd. panst. na domy ubost. i wspiera ubog. po domach = bb) pap Grzeg. W.

26 Angl. = 6 mil. f. = 72 mil. zł.

c) w Niem. pół 3. miliod. ludz. pobiera wspar. z fundu. publi.

d) 96 % w Niem. 15,300 mil. = 2/3 doch.
4 % = 1/3 =

48 mil. = 10.467 mil.
2 = 5.233 "

49

18

Tańsz towar a nędza robot.

Ekono. liberal. uważ. tanio. towar: za wielk. zasł. publi. ale publiczno. konsumuj: towary skła. się z produc: w ist. znacze. i z nie producen: Międz. nimi istniej. wzaj. antago: bo choć uwzgl. chcą tanio kupow:, pierw. chcieliby drogo sprzedaw. Jeżeli zaś pierw. znacze. są tanio sprzedaw: nie wątpli. tracą a tanio. tego, co kuż konsum. nie wypraw. tej straty.

Produc. w znacze. ist: zmusz. jest sprzed. swój towar bo nie może inacz. utrzym. się przy życiu; jeżeli więc jest hiperprodukt: spad. cena towar: do minim. tego, co potrzeb. jest do utrzym. producen. Hiperprodukt. zaś przy nieograni. konkur. jest nieuniknio

Jeżeli bow. artyk. jest poszukiw. jest, musi produc: mieć zaw. goto. zapasy, aby nie stra. klient, powodze. jego, sprowa: na pole zbytu now. przedsiębiorst. a wtedy zarzą się

Przemysł domo.

Zapaski bar. tanie bardziej drożeją

rywaliz. To zdąż. do tego, aby wyprodukow. jak najtan., zaoszcz-
ędzić potrzeb. taniej produkt. To otrzyma. jest przez dwa
czynni.: a) doskonale. maszyn lub inn. ~~środk.~~ narzędz.
stw. do produkt.; b) przez ograniczen. kosztów na utrzym.
robotn. Drugie jest łatwi. do przeprowadz. bo się zmni.
robotn. niepotrzeb. na rynek, a tym którzy zostaj. w fabry.
obniż. się zapłatę. Ale pierw. rozwij. się fatal. w
coraz szybsz. tempo — bo jedno doskon. wywo. drug.
a każd. nowe inwen.: opła. się tyl. jeśli się zmnoży
ilość produktów. towar.

Mieszkanie ubogich.

Dr. Herkner, d. oberelsäss. Baumwollenindustrie u. ihre Arbeiter.

Otto Trübinger, die Arbeiterwohnungsfrage

Honigmann, d. Wohnungsverhältnisse in Breslau

Thun, die Industrie am Niederrhein

Schnapper Arndt, Fünf Dorfgemeinden auf dem hohen Taunus

—

W Milhuzie (Herkner) robotni. zarab. 9-10 mar. tygod. Jak mieszkają? W mansardkach, z któr. każd wygodn. pomieści 6 jedna osobę, Zwiedziw 160 mans: takich znal. Herk. 85 zamieszki. każd. przez rodzi. złożo. z 5 osób; 49 każd. przez 2 osoby; 26 tylko mieszk. po jedn. osob. Gdy w 1884 z powo. zbliżaj. się chole. odbyw. w Milh. rewiz. sanitar. znaleziò. w jedn. nie wielk. dom. 6 rodzin, jedn. kwa. robotn. razem 42 osób,

p. 20 Tamże: śmiertel. dzieci w pierw. ro[ku]:
Augsb. 38% wszystk. umier.
Plauen 44%
Magdeb. 40%
Chemnitz 50%
Ale Frankf. 23%
Darmst. 25
Kassel 26

Soziale Briefe p. 29

Śmiertelno:
Augsb. 25,7%
Wrocł. 25.5
Chemnitz 26.
Milhousa 23.6
Magdeb. 23
=
Charlottenbg 15,8
Darmst. 18.5
Frankf. 16.3
Kassel 15
Metz 14.9

a w tym. dom. dewód wców. według na stron. zgnił. 58 osób.
za skrom. wynagrod.

F
15 Mtimes

W Lips. wiecz. Trübinger dwie ulice - Kochstr. i Arndtstr.
każd. rodz. ma. 1 izb. 3 m dług. 2 m szer. 2,5 m wyso.
i jed. komor. ciemn. Co 5 rodz. na jedn. wspól. kuch. i wspól. wych.
W jedn. izb. trzech ... o 2 okn.: mieszk. 8 osób: t. j. mat.
4 córki od 18–9 lat, trzech syn. od 15–2 lat – To spało raz.
w dwóch łóż. i na jedn. sof.

W Wrocł. mieszk. w piwn. ogrom. wilgot. a czes. zalew. dla
bliskoś. Odry i Oławy.

W Akwizgr. Thun zbad. 14 ulic, zamieszk. przez klassy
zamożniej. a 14 ulic w dzielni. robotn. W pierw. przypad. 7,6 osób
na dom jeden, a w drug. 27,2 – choć domy nie za wielk.
W niektór. dom. z oficyn. na podwó. mieszk. po 62, 68, 75,
83, 85 osób.

Gottlieb

Najznatn. stowar. znal. Schnapper-Arndt na Taunusie.
80 % mieszkań. któr. odwiedz. spał. w mieszk. złoż. z jed. izby;
czas. dwie rodzi: ~~ze~~ (pokrew. np.) teść z teściow. i młod. parą; czas. dwie
rodzi. zupeł. obce ~~[illegible]~~ dwi przybie. jed. rodzi. kil. obcych
na noc.

Znalaz. wyjątk. ~~trzy osob;~~ jedno łóż. na trzy osob; ~~w jedn. łóż.~~ znal: czas. trup. leżąc.
na słom. w przepełnio. izb; znalazł w jed. łóż. wszystko chor. i zdrow.
znal. dzieci, chor. na tyf. raz. z dzieci. zdrow.

Robotn. jed. rano skarż. się, że nie wyspan. bo leżał w czter.
na jedn. łóż. W jedn. rodzi. spało 5 osób w jedn. łóż; córka
rzekł. do niej: rano jest się więc. zmęczo. niż wieczo. po tak. nocy

Fabryk. odpowiedz. że to wypad. wyjąt. lub nienatural.
Trzeb. dojść do jak. wyników. pewno. należ. zbad. statys. mieszk.
po wielk. miast.

W Berlin: wedle wyka. z r. 90 – (ogłosz. się co 5 lat)
mieszk. około 9000 lud. w ~~izb.~~ nieogrzewaln.
a (50%) 118.000 w piwni.
Połow. mieszkań berlin. mają tyl. jedn. izb. ogrzewal.
w któr. mieszka 676.475 ludzi – Poł. 25 %. miesz. składa się z –

r. 83 Lipsk
Duncker-Humblot
Eine sozial-statist.
Untersuch. über
Kleinbauernth.
Hausindustr.
u. Volksleben

dwót izb ogrzew.

W in. miast. procent mieszk. o jedn. izb. ogrzewal. jeszcz. więk.

W Budapeszt = 62 %

w Chemnitz = 75 %

a 12 % o dwót izb. z piec.

Wynik. stąd że w tem mieś. bogat. w fabryk.

75 % - 80 % ludno: zost. w bezd. storm.

Träbinger oblicz. że poło. wszyst. mieszk. w Berl. Wrocł.

Drez. w r. 80 miało tyl. po jedn. pokoj. z piec.

W Chemnitz, Królew. i Drezn. wynosi. ich liczb. przeszło 60 %

W dzisiąc. z tych mieszk. odnajmuj. się miej. na noclegi

(Schlafbursche - Schlafmädchen) - znalez. po 8, 10, 12

nawet 14 osób płci obojęt., często zupeł. sob. obcych w jedn.

izb. Małe dzieci podrastaj. w tej atmosfe. również

bez powiet. jak bez moralno. Ile z nich umier. zmier. przedwcz.

w tak. mieszk. nie wiemy.

ale w Glasgowie wlicz. statys. dzieci umier. przed 5 rok. życ.

i przekon. się z nich 32 % przyp. na mieszk. o jedn. izb. a †

† tyl. 2 % na mieszk. o 5 pokoj.
To wymow.

Wiek r. 97 no. 262 – 17 list.

Tanie mieszk.

W Brooklynie, dzięki zabieg. Al. Wighta założ. na zasad. handlo. zorganizo. Tow. ulepszon. mieszk.

W r. 93 Tow. posiad. 3 domy = 496 mieszk. i 36 sklepów

Najnowsz. z tych dom. i najlep. urządzo. skład. się z 3 sześcio-piętro. oficyn, zajmuj. połow. placu (= 1.230 sążni kw.)
Druga połow. placu zamienio. na ogród i plac zab. dla dzieci – w ogrod. weranda dla orkies. i font.

Dom ten wedł. wszelk. wymag. oświetlo. i komf. ma 278 mieszk. i 22 sklepy – przeważ. liczb. mieszk. (161) skład. się z 3 pokoj., 91 po dwa, 23 po czte. i 3 po jedn. Wszyst. pokoj. jasn. mają okno. wentyl. na korytarz. schod. i w łazien. pali się gaz. Komor: wedł. rozmiar. mieszk. i piętra od 141 – 363 rub. na rok – zapłat. wynosz. mieszkań. tygodnio., a kto nie zalegał z zapłat. przez rok cały, otrzymu. w końcu roku premium ustanow. 10 cent. na tydz. = 5 dolar. 20 cent. = 10 rubl. 9 kop. (pół dolar: mniej więc. 1 rub. 1 kop.)

Ceny mieszk. w dom. Tow. brooklyń. nie są wyż. od innych mieszk. zarob. Każd. z mieszk. = 900 na rok = zab. wyd. na mieszk. = 25 – 28 % docho. rocz. Pomi. wzgląd. wygod. wszyst. mieszk. zajś. bo bez. wygód = przeszło do Now. Tow. 2 – 3 cent. (4 – 6 kop.)

Lokato. maj. bezpłat = czytel. z pism. codzien. tygod. i mieś. oraz biblio. złoż. z dział. dobor. Moż. korzyst. bezpłat. z łazien.

Zarząd domu sprawu. jed. urzęd. Tow.; służb. zaś. składa się z 1 stróża który oświetla schody i utrzymuj. czyst.; 2 stróż. nocny; 4 oddźwiern.; 2 służąc. w łazien. i czyst.

Lokator. skład. się z robotn. ale mieszk. też wśród nich i kupcy mierzyna.

Pod wzgląd. finanso. Tow. nie jest instyt. spekul. ale także nie bawi się w filantro.

Pierw. 2 gmachy koszto. ½ milio rub.; ostat. 671, 316 r. dochód brutto z wszyst. dom. (warto. 1.305, 210 r.) w r. 93 = 125, 678 r. czyli 9¾ % od kapi. – czyst. dochód z ostat. domu waha się od 5% – 6% – dwa starsz. które mniej koszto. = 10% czys.

Neue Beiträge zur nation. Wohnungsreform von Alb. Schäffle u. Paul Lechler – Berlin 97

Poprzedn. wyd. Paul Lechler, Nationale Wohnungsreform etc. Berlin 95.

Stopa procent. w Ame. bez. wik = 3 – 3½ % gdyż Tow. chcie: zadowol. się mniejsz. docho. mogłoby znić komor. o 30 – 40 %.

Filo-socyalna

Nędza socyalna

i strony ujemne kapitalizmu

—

7 g!

Skutki kapitalizmu nowożyt.

Ogrom. ilo. zło. wydobyw. ciągl. w ostat. lat; niezmier. sieć kolej.,
w wszkr. og. zostaj. w ręk. prywa: olbrzym. flot. handlo. i wo
mil. opar: przedsiębior. wielk. przemys: rolnicz. górnicz. fabrycz.
i t. d. oraz pożycz. zaciąg. przez kraj. i mias. i szt. państ.
~~przy~~ tworzą. docho. ogrom.: będą. owoc. regular. jakob. dobyt. rozpa.
kapitaliz. Symbol. jego są papier. publicz. i prywat: sprzedaw.
na giełdz. a wypełniają. nieprzerw. szpalt. w gazet: Moż. się
co dzień dowiedz. o wysoko. rent. lub dywiden. lub wygryw. premii
i wedł. tego kupo. lub sprzedaw. swoj. intraty. Kto jest
wagitów. posiadacz. tak. intrat, nazyw. się w zwycz. [illegible]
kapitalis. a odgryw. dziś wszk. rol. społecz. niż przed laty
właściciel. wszystk. ziemi:

Doch. z roli bard. skrom. dziś wydaje wobec dochod. z handl.,
przemys. lub rent państwo.

Wedł. ogółow. ~~podat.~~ dochod.: na r. 92/93 w Prus.:
docho.: ponad 3000 mar.: wynosi 3,269.000 mil. mar. = (tekst. wagit.: było 324.294.
do tej sumy zaś (majątk. ziems.: dostarcz. ledw. 1/4 – t. j. 739. 1/2 milio.

renta z
a) Kapit. wynosi. 901,7 milio; docho. z handl. i przemys. 965,8.
z wyn.. zajęć intrat. 693, 9 milio.

Ale od ogył. docho. z ziemi (=739,4 mil.) należ. odciąg. 431 milio. procent. za dług. hipot. i landszafto. a pot. doch: grunto. pomiest. Tak iż przedst. doch. z uprawł. ziemi: wyp. drgó nrozy. luyb. w porów. do inn. docho.

Bezpośred. i najbliż. skutk. tej produk. kapitalis. dostarcz: tak. olbrzym. docho: jest polit. liberal. której działan. relig. twórcl. i czysto polity. tutaj pomiń. a tylko jej obja. ekono. bierze. pod rozwag.

Twierdz. liberaliz. ekono. były wielk. miest. drgó. nie wychow. zob: antyliberal. dziecko, t. j. socyalizm demokrat. lub pert. socyalnodemokra: jak się ogó. nazy.

Progr. ekonomi. liberaliz. obejmu. 5 punkt:

1º swobo: komunik: t. j. zniesien wielk. przeszk: granic. jako to paszpor. cła i t. d; pot. jedno. urządzeń komunika. miar, wag, monet, prawa międzynarod. i t. d.

7 h

2° swobo: przemysło. t. j. zniesie. wszelk. ograniz. w obiera. i wykonyw. zajęcia które. zat. zniesie. przyszłej. cechow. stano, świadect. i wszelk. policy. interwen.

3° swobo. przenosz. się z gmin. do gmin. i zniesie. wszelk. utrud.

4° swobod. nieograniz. kontrak. i umów wszelak. rodz.; zat. ustanowie. zapł. i cen i mięszan. się państ. do stosun. obopóln. pomię. chlebodaw. a szukają. chleba.

5° jak największ. ograniz. gospodarcz. działan. państ. i gmi. Państ. ma tylk. czuw. nad utrzym. porząd. i wymierzan. każde. sprawiedliwo. Przyszło. wszelka gospodar. ma ono pozostaw. jednost. bo te przyn. zamiej i korzyst.

Wszystk. te punkt. liberaln. progra. zosta. przeprowadz. w większ. częś. kraj. Europ. i w Stan. Zjedno.; skutk. czego siły wytwó: i zasob. kapit: ~~doznały~~ do rozwoj. niezwykł. Ograniczaj. nasz pogląd do Prus i Austr. musi. wyzn. że dobrob. swoj ~~państw. ich~~ materyal: główn. zawdzięcz. reform. społeczn. komunikacyjn. handlo. etow. któr. od początk. tego wiek. czas. pod naszis: większ. zaś. część z woln. inicjaty. liberal. mieszczań. lub liberal. biurokra. zosta. przeprowadzo. mniej lub więc. radykalnie.

Wszystk. - swobo. liberalizmu

wychodz. w pierwsz. linii na korzy. kapitał. umieszcz. w handl. lub przemyś. Na tem zniesz. mobiliza. wszystk. sił robocz. i uruchomien. wszystk. dóbr; ideał. jego jest zupeł. wolno. obrotu. międ. narod. ziemi

W Prus. głów. punkt. tej. progra. został. przeprowad. napr. za minist. v. Stein i v. Hardenberg, którz. uwłaszczyli chłop. a ludno. miejsk. przez ogólno. zniesie. więz. cecho. i przym. przemysło. dali wielk. swob. ruch.

Pot. usunię. wszelk. zapor. cłow. wewnę. w Prus. później w związ. cełn. niem. (do któr. należ. i Austr. aż do 1866 r.) Następst. tego był wzros. przemys. przyczy. ludno. wiejs. przenios. się do mias. a ludno. miejska, przez wywalcz. sob. oraz now. swob. polit. zwłasz. po r. 60 urzeczyw. swój syst. gospodar. społecz: przez jedno. Komunikac; prawo przesiedle. się i swobo. rzemios. w związ. północnoniem.

Od tej. czas. pew. reakc. się objaw: w imper. niem. po r. 70 zaprowadz. wielk. ceł protekcyj. na korzy. czy przemy. +

+ czy rolnic. kraju. a przez upaństwow. żelazn. kolei. i t.p. instytu. państ. przejęt. na sieb. wielk. przedsiębior. szczegól.: (wszystk. zgad. się z pojęc. liberaliz.), nareszcie zaprowadz. ogłasz. ustaw. na korzy. robotni. aby ich zabezpie. pod wzgl. państ. od zgub. skutk. exploat. przez chlebodaw.

56 7 i 6 a

Rosnące bogactwo i zbytkowny ~~sposób~~ sposób życia są bezpośred. następst. liberal. kapitaliz. W pewn. mierz. dostaj. się w udzia: ca[ł]emu narod. ale głów. i pod każd. względ. przebyw. u bogat. a bogat. w epoce kapitali. są tyl. ci, któr. albo stworz. wielk. kapit. albo już je posiad. w form. dobrz. rentuj. się papier. ~~publicz~~ wartości: zat. albo wielcy przemysłow. bankie. kup: albo wielcy rentye.

Pokazuj. się to w stawian. domów i urządzen. mieszk. = zob. Paulsen II. 336.

dalej w sposob. życia – ibid. II 337 =

życie zimą a latem –

wychow. dziewcz. i chłopc. w dom. mieszcz.

budynki szkolne –

Z tych zbytkow. urządz. życia tak. publicz. jak. prywat. korzyst. według możno. narod. wszyst. ludno. = urzędni. nauczy. lekarz, szlacht. chłopi, nawet księż. muszą więc. wydaw., muszą mieć więcej potrzeb, niż mieli przed półwiek. = czy są szczęśliwsi; o tem wolno powątpiew. w każd. razie mniej rozmnaż. się niż. i żadniej niż dawniej, bo życ. kosztowniej;

St. Zjedn:
Dług publi: 6,948 M
Mająt. opodat. podat. w r. 90 = 101.850 M

[6 ~~6~~ 1 b. bis

<u>Położe. robotn.</u> także z gruntu się zmieni.

Naprzód liczb. ich ogrom. wzrosła. Fabryk. i przedsięb. publ. sprowadz. niezmiernie zastęp. robot. do miast wielk.; a małe miast. i wsie wyludni. się. Ludno. miejsk. wś. jest na drodze.

Jahrb. für Gesetzgeb. u. Verwaltg. r. 83 - zesz. 3 -

<u>Schmoller</u>: W Prusi. ludno. miejs. wynosi: w 1816 — 78% całej ludno.

w 1849	— 64%
w 1858	— 58%
w 1867	— 48%
w 1882	— 41%

<u>Hamon</u> le Socialisme et le Congrès de Londres Paris 97 <u>Stock</u>

W Niemcz. podcz. wybo. 93 r. padło na Kand. socjalist. głos. 1.786.738 na centr. tylk. 1.468.501 (tam tyl. 46 dep. tu prze: 100)

Der Socialismus - Eine Untersuchg seiner Grundlagen u. seiner Durchführbarkt von Vict. Cathrein - Freibg. 94 -

We Fran. padło w r. 93: głos. 600.000 = 49 deputo.

Hamon oblicza robotn. zajęt. po fabr.: ogół ich na 1.500.000 a dodać należ. olbrzym. zastępy drob. urzędni. liter. wyrobni. itd. Samych robot. pozostaj. w rządzie. jest 600.000

Ludno. cesars. niem. w 1882 rozpad. się w następ. zastępy:

40,67% zajmo. się gospodar. roln. lub leśn., myślist. lub rybołówst.
31,51% " " przemysł. górnict. i budow. wielk. rzą.
7,73% " " handl. i komunik.:
1,96% " " wyrobnict. zmieniając. się z dnia na dzień
5,08% " " służb. publi. uprawi. nauk. i sztuk pięk. i t.p.
6,35% nie wziął. żadn. zajęcia
61,52% służy. po dom. prywat.

Powod. przesiedla. się do miast są już to moral. już to materj.: ale działają. bardzo niepohamo.

<u>Położ. robotn. nie jest święt.</u>

Mówią liberal. ekonomi. że robot. pracuj. stał. przy fabryc. lub podob. zajęc. jest w mieś. lepi. urządz. i wygodn. prowa. życ. nie tylk. od robot. wiejs. lecz nawet od drob. rzemieśl. w tamż. mieś. Nie potrzeb. kłopot. się ani star. o klient. o kred. o wypłat; pobie. swoj. płacę tygodn. która mu pozwa. opatrzy. wszyst. swoj. potrze.

Może być, że przeciet. robot. miejs. lepi. żyj. i swobod. od robotn. na wsi, nawet od drob. rzemieśl. w mieś. ale jego exyst. zawisło. w powietrz; kryz. przes. w handl. lub przemyś. może go pozbaw. chleb.

Co chwil. czyt. o poważne lub zamknię. fabry; ~~lub o spalen.~~ setki robot. na całe tygo. pozbawio. środ. exyst.

~~Cokolw.~~ Klęs: któr. spada. na <u>przem. robo</u>: w Rossyi; na <u>perło. maszyn. w Austr.</u>

<u>Ujemna stro</u>: w życ: fabryq. robotn. jest brak własn: gospodars. oraz brak nadzie. aby kiedykol. do niej doszli.

Chłop, rzemieślu. drob. jest w położe. cieżów. wszelkiey.

Moga rob. kombina; mogą mieć wszel. nadziej: – Pauls. II. 342

Robotn. żadn. nie ma nadziej. zostan. właściciel. fabry. – Pauls. II. 342–343.

Mówią ekonomi: że tyl. przez pilno. i oszczędno. docho. się do majątk.: to nie zawsz. prawda

Przeciętn. robotn. nie zna oszczędno ani inn. cnót gospodar.: Przyczy. tego brak samodzieln. rozwoj.

Mała sumka oszczędzo. ma wielk. warto. dla rzemieśln. i chłop.; nie ma praw. żadn. dla robotn.

Całe życ. jego układa. się w spos.: że lubi z towarzy. się bawi. ma zwent. wład. i t. d.

+

Bamberger – die Arbeiterfrage unt. dem Gesichtspkte des Vereinsrechts Stuttgart [18]73 =

opowia. anekdot. o braku oszczędno. w kołach robotni. i majątk. zohydz. drwiąc. profes. socyalist.

Anekdot. ta dowod. tyl. że robotni. zost. w stosun. ogólnym.

Robotn. zawie. małżeńs. lekkomyśl.; wypyd. żonę i dzie. do robo. żyje z dnia na dzień – robi się proletary.

Wogóle kapitalizm wytwa.: prolet.

7 m

Proletar. wiejski wzras: podobn. jak miejs: Dawn: związ. był z dwor: pańs. lub chłops. i dobrz. żyło; dziś. tych. dotąd. zajęta. i masy wszyst. kupcza. Gospodar. wiejs. także. powodz. się dzisiej wzgl. kapitalistycz. Do rozrost. latyfund. sprowadz. z dale. kiego robotn: w Prus. n.p. z Pols. bo ten więcej wyma. od miejscow. Ten zaś wynosi się albo do miast wielk. albo do Ameryk: gdz. pośred. przyczyn. się do pomnoż. proleta. w dom. ojczyz. przyszł. do niej tanie sposoby.

Robotn. wiejs: w prowin. gdz. przeważ. ~~drob.~~ Kritnacz własno. chłop. ma się lepiej materyal., ale jego stosun. do chlebodaw. także odmien. się na gorsze – wiele chłop. zamoż. przenosi się do miast a wy~~dzierż.~~ puszcza w dzierż. swoj. majątko. współżyc. chłopa z robotni. ustało i t. d. Pauls. II. 357.

Organiz. zaczyn. się rozkła.

Max Weber, die Verhältnisse der Landarbeiter im ostelbischen Deutschland 1892.

† Grundeigenthum u. Bauerschaft. von Dr. Eberle Präsid. der schweiz Sozialpolitiker. 2 Thle – Berl. 96.

Charakt. oben wie unten:
dort Verkommenht u. Genusssucht,
Ausschweifg, Geldgier, Gleich-
gültigkt gegen andere, schwel-
gerisches Nichtsthuer; hier
Verkommenht u. zerreibend.
Arbeit, Stumpfsin, Brutalität
u. Alkoholismus. —

Volkswirthschaftslehre
u. Ethik 86.
Religion, Moral u. Schule
92

Kwestya socyalna jest właściw. kwest. robotn. nowożytn. Nowożytn. położ. robotn. miejsk. lub miejsk. rzemi. jest, ono się proletarya. jest zewnętrzn. w powietrz. u oderw. od ziemi. Jedna połow. narod. idzie miejsk. gin. w próżniact. i używan.; drug. w oderwan. od umysł. ideał. narod. i od celów potężn. Najistotn. gruntown., ukoś. drażniejsze – refor. potrz. powin. być reform. moraln.

Fried. Jodl: prof. w Prad.:

Die ganze Generation, welcher ich angehöre, ist unter der Predigt des Evangeliums vom alleinseligmachend. Egoismus u. vom Recht des Stärkeren aufgewachsen. Blicken wir heute zurück, so können wir nur sagen, die ganze Anschauung hat sich als ein wissenschaftl. Aberglaube erwiesen. Aus dem Egoismus u. seinen wechselseitig. Ausgleichungen in d. Gesellsch. allein erwächst wed. Wohlfahrt noch Fortschritt, sond. nur eine in raschem Verhältnisse ansteigend. Ungleichht zwisch. den Klassen, eine rücksichtslose Ausbeutg der wirthschaftl. Schwächeren, rasch fortschreitende Konzentrirung des Nationalreichthums in

in einer immer kleineren Anzahl v. Händen, riesiges Anschwellen proletari. Massen, die auf die tiefste Stufe der Lebenshaltg herabgedrückt sind, während sie gleichztg in steigend. Masse die öffentl. Sicherht bedrohen. Das unvermeidl. Ergebnis solch. Zustände aber ist eine gleichmäss. Verschlechterg des persönl. #

n

Rozkład narodów dla tego mniej uderza ~~uderzaj~~ widza współczes. że

1° dokony. się powoli, z dnia na dzień

2° ukry. się po za ruch. pozorn. dodatn; zmierzaj. do wyrówn. wszelk. różnic polity. i społecz. czyli do zupełn. równo. demokr.

Ten ruch dodatn. datu. od rewolu. fran. i dokon. dwóch przem. dziejo:

a) zniesien. stanow. przywilej.

b) różn. towarzy. pomię. szlach. a mieszczań.

Co do pierwsz. punkt. niewątpli. już w przeszł. wiek. obie klassy wyżs. zlewa. się niekied. choć grani. utrzymy. się w zasad. a naw. w prakty; dziś w więk. częś. kraj. szlach. i mieszczań. stanow. jedną klass. towarzy. podziel. w naszw. na grupy. W Stan. Zjedn. tych różn. kasto. wcale nie ma, w większ. częś. ludów roman. starci. wszelk. znacze. Trwh. jaskraw. występu. w Niemcz. i Austr. W Angl. gdz. arystokr. najpotęż. (wpływ. i majęt. ona ciągl. się odnaw. przez wcielan. w sieb. now. rodz. a z drug. stro.

zachowa. związk. żywot. z mieszcz. przez młodsz. potomk. którzy nie mając majora. ani dyplom. w ziem. tonę.

Nw. w Pr. i Austr. mieszcz. mogą nabyw. majątk. ziem. a szlach. nieraz prowad. interes. pieniężn. lub przemysło.

Synow. szlach. nw. dm. parami chodz. do gimn. a mieszcz. wchodz. do korpu. oficerów.

Za to coraz więc.: utarwa. się inne różni. pomięd. wykształco. i niewykształco. Temi, bez względ. na to ich stałe zaję.: maj. mniej więc. to same wykształc. – wych. gimnaz. oprócz tego uniwersy. lub dotłb. kultu.; ci poprzesta. na szko. elemen. lub naż. szkol. facho.

Tam ci twórz. „towarzyst." owi lud, lub massę – temi albo nic nie rob. albo żyją z pracy umysło.; ci przeważ. z robo. ręczn.

Pomięd. niemi wielk. zastęp ludzi, nie należ. do towarzys. ale mający się za coś lepsz. od massy, żyjąc. z pracy rąk swoich. Ci żyją pomięd. sob. a nie mają jasno określo. pozy. towarzys. Ogól. przeważ. wzgląd, czy kto fizy. przem. czy tyl. dozoruj. pracy fizyczn. #

Stąd różni. międ. dawn. nazw. a dziś.
Dawn. mówio: szewc – dzisiej fabryk. obuw.
dawniej młyn.: – właścic. młyna i t. d.

<u>Mieszkanie dla ludzi</u>: <u>bogat.</u> zamien. się w coraz zbytkown. pałace = są obszer: i wygod; ~~pobite~~ drog. tapet. lub zasłon: wykład. kobier. przepyszn: ~~drog~~ cenn.: mebl; dzieł. sztuk. i t. d. ~~Robotn. do tych mieszk.~~ Gazet. liberal. wychwal. ten przep: dowodz. że zbyt. jest owoc: coraz now. potrzeb, a te są źródł. pobud. do szukan. środk. aby je zaspok. Kto nie dużo potrzeb, szuka pienięd: a znalazł. je, wydaj. hojn. na to, co nie się wyd. być potrzeb. Tak. postępuj. daje mnów. zarob. tym, którz. żyj. z pracy rąk. swoich lub ze swoi. uzdolni-umysło. Zat. wygadyw. na zbyt. pochod. ~~z~~ z nierozum. przesądy: źródł. wielk: pomyśln: społecz. W isto. kto bud. pałac i prowad. w nim życ. wystaw. daj. mnóst. zarob. rzemieśl. i robot. Im więc. ma potrzeb, tem lep. dla inn. bo tem więc: wydaj. Jednakż. ma rzecz także. stro. odwrot.

Moż. podziel. rzeczy na potrzeb. do życ. i na zbyt. Wyrabian. pierwsz. powinn. wyprzedz. drug. a jeśl. wyrab. się równocześ. w wielk. jest dziś. zjawisk. powszechn. a może nim było od początk. świa. powin. zachodz. stałą. propor. międz. niemi.

Tym ozes. vut oka wyster. aby porekon. się, że dziej. się przeciw.
Jak dom zamoż. otocz. dziś. przeped. jest nez. niepotrzeb. tak
wszystk. wegery. w alii. pierwsorzę.

Pomięd. nazy zbytk. za dyl. kupow. przez bogat. a ubodz.
nez. potrzeb. kupow. nie mog: nasuw. się mimowol: ~~dwie~~
uwaga:

1º że należ. by naprzód i ubog. i bogat. opatrz. we wszystk.
nezy potrzeb. do życi; pot. bogat. w nezy zbytk:

~~2º Ta nasza ekono. jest~~

Jest to rzecz. prost. praktyczn. w każd. porządn. rodzin.
Głów. rodzi. naprzód ~~pomie~~ ma: pierw: aby wszys. członk. mieć
zabezpieczo. wszystk. potrze: pot. myśl. o przyjemno: stroj.
wygod. delikat. dla sieb. i żony, dla starsz. i d. d. W przeciw.
raz. musi rozpaść się rodz. i zgin.

W narod. bogat. wedł. zasa. ekono. liber: dzieje się tak,
że najbogat. zabier: ogrom. wszk: produk. dla sieb. a do
reszt. zostaw. tak. mało, że ledw. nie umie: z gło.

Morale sociale

La question morale est-elle une question sociale – par Alfr. Fouillée – Rev. ddm. 1er aout 900 pp 481 sq

Zięgl. powod. kied.: d. ~~sociale~~ Fr. eine moral. Fr.: = inni odpow: że kwest: moral. jest kwest. społecz:

Socyalis. kieran. materyalisty. znosi. zupeł. kwest. moral. a w miejs. jej stawiaj. kwest. ekonomi. czy kwest. wszystkiei. To zada. ma przedewszyst. speln. teor: materyaliz. history. =

Rozwój ekonomi. jest wedł. tej teor. dln. piętr. na ktoi. się wzno. drugi piętr. tak. zwa. potrzeb ideal. Ileg. w potrzeb. materyal. wid. prawdt. wyżi. ~~dla~~ ~~dialekty~~. aby od koniecznoś. dojść do wolno. Dla Mar. zaś wszystk. idee, nawet moral. są forma potrzeb i intere.

Engels wyprowad. etyk. socyalist. od walki klas. Dla niej miło. kt. jest przestarz: nowa. Walka i rewolu. są jedy. meto. rozsąd. (O Feuerb.)

Równo. bedz. owoc. rewolu. nie ~~z~~ zaś moralno. Odwołan. się do moralno. i do prawa, nie posuw. nas naprzód naprzód ani o jed. krok –

Wiedz. ekonomi. nie moż. naw. w najbard. usprawiedliwio. ruchu moral. wid. żad. argum. lecz tyl. symptom.

Calwer: Te słowa Engel. powinny być przybi. w ściana: każd. pism. socyalisty.

Van Kol: Kied. społeczeńst. potrze. się obejść bez systk. prawnicz.

a komuniz. zostaw. anarch. sprowad. na ziem. wszystk. do woln. Admini-
będ. porozu. ustępuj; nawoła. będ. przedstaw. wolę zbioro. a wny.
obyw. będą tyl. mieli jed. cel, który jest dobr. wspól.

Le socialisme en Belgique p. 283

Vandervelde: W społeczn. anarchisty. opływaj. w braterst. i bogact.
każd. będ. mógł rob. co mu się będ. podob. będz. jak w opact. Thélème
dawać wedł. swoich sił a brać wedł. swoich potrzeb =

Po praw. przyjd. kolej na relig. Wedł. Marx gdy zamożn. zapanu.
nar. stan. się wow. relig. niepotrz. Odbl. religii i. świa. rzeczywi.
ulot. się, ale rozprz. się dopie. wte. gdy warun. pracy i życ. prakty.
przedst. się człow. w stosun. przejrzy. i rozsąd. mię. człow. a jego
bliź. lub przyro. Życ. społecz. nie zost. uwoln. od zasłon. mistycz.
która zakryw. tę post. jak owe. dnie, gdy się objaw. dzie: ludz.
wolno zestowarzysz. działaj. świad. i będ. pana. swoj. własn.
rozwo. społecz.

Da Gog: jest relig. tyl. wyra. potrz. stosun. fizy. i społecz.
ona jest syst. przedhisto. który nie będ. miał racyi bytu, wkład
wśród. ludz. komplet. ustalo.

Także moralno. zost. owa ota. z relig: Wedł. Lafargue mo-
ralno. jak wszystk. zjawi. organo. ludz. podpa. pod praw. ekonomicz.
materyaliz. sformułow. przez Marx.

Sposób produkt. życ. materyal. panu. ogól. nad rozwoj. życ. społe. polity. i umysł.

Lafargue: jedna z pierw. przycz. instynkt. matryjar. u szaleń jest potrzeb. organi. źeb. się pozb. mlek. od któr. nabrzmiew. i bolo piers.

Idea sprawiedliw. wypły. z ludzk. namiętn. mszcz. się i pozna. równa a winowaj. z społecz. ustroj. opart. na wspól. przyw.

Idee odw.: przedewszyst. moralno. wypływa. z potrzeb ekonomi.

Uwoda wymowni. pojęć. liczby i równoś. liczen. podz. ziem rodzi ideę miary a naszym: ideę obyczaj:

W hieroglif. egip. symb. sprawiedli. i prawdy jest łokieć ... jedno. miary i w łokcie wypiera. były sprawiedl. i prawdy.

Idea sprawiedliw. na początk. jest tyl. manifest. ducha równo. ale pod wpływ. własno. prywat. do której ustanowie. one przystos. się będ. one umiejsc. nierówno. któr. własno. wprowad. wśród ludzi.

Tak. sprawiedli. podob. do orzeł. któr. ledwie narodz. przeżera. swoj. mat. równ. ducha równo. który ją zrodz. i przyjmę nierówn. stosu.

Ale rewolu. komunisty. znosz. własno. prywat. i daj. wszystkim te same rzeczy, uwol. stosu. i odrod. na now. ducha równo. a wted. idee sprawiedliwo. któr. o gnia nad głow. (i pokutuj w głow.)

Morale
Sociale 2

Recherches sur l'origine de l'idée de justice et de l'idée du bien Paris 99 – Giard et...

Pamphlets socialistes

Coste, l'expérience des peuples. Alcan Paris 900

Morale Sociale ib. 99 (Sorel)

Année sociologique 97 Alcan (Barth Bouglé)

Bouglé, les idées égalitaires ib. 900

Durkheim, la division du travail ib. 93

Stiegler Quatre écoles d'économie sociale. Genève 90

ludzk. od założen. wieczno. przyzat. wsz. jak zmora najobrzydliw. ktr. kiedykol. mogą. będzie ludzkoś. cywiliz.

Zob. tekst. co mówi Laf. o ~~prawo~~ - lenist. droits de la paresse

Filo-zoryalna

64

8436

Kapitalizm a Handel

Austr. i Saxo. dostaw: w Smyr: sukarp. pończoch, kaftani. flanel.
i wełnie. tricots Francya sprowadzie: pęk. Smyrniotki w jedwab. lwi: wstąż. z St. Etienne, maseliny z St Quentin, wyrob. wełnia. z Roubaix i Reims i wielkiej. delik. tkani = kapelu. przych. z Fran. i Anglii, fez, to uchuy. głowy tak uczniow. z Czech. w Strakonitz i t. d.

Mierkai. Smyr: wypiek. chleb z zboż. z Odessy i Sewastop. pija kognak Kambur; układ. swoj. kart. jedal. z Kawą: wszyst. stworz z Marsylii, sztokfiy. angiel: kartofl. francus. wędli austr. herbat. persk. sera włosk. ocbnd egips. kto twich. obaryt. w statystyk. nie moż. zjeść zupy swoj. w której kol. restaur: gdy ali. trunków nie znajdz. w głęb. swej tale: cała. siniz. w skórze.

Handel wszechświata.

Gaston Deschamps

Sur les routes d'Asie = Paris. Colin et C. 94 =

p. 136.

p. 137.

Hamon, le socialisme et le congrès de Londres. Paris Stock = 96. 18°

Les libertins en France au XVII siècle par Perrens. Paris Chailley = 8° 96 =

<u>Organiz. pracy nie podob. bez handlu.</u> Specjalis. musi się pozbyw. swoich produkt. a ze nie nabyw. tego, czego mu potrzeb. czy do życ. czy do wyrob. swoich produkt.: Ale nie specj. aby. nabyw. ze stron. z wszystk. specjalis. który wyrob. mu potrzeb. lub z wszystk. ludz. którzy kup. jego towar- stąd od cz. najdawn. wytworz. się nowa specyal. – kupiec: który od niepamięt. początk. wyróżn. się w organiz. pomiędz. i zbliż. do sieb. wszystk. ludz. Handl. najskuteczn. dokon.: dwóch rzeczy: odkryć. nieznan. kraj. i wreszcie: czyściej. zresztą materyal. pot. ducha:

Tyr. Fenic.: pot. Grecy zbadali wszystk. zatoki i wybrz. mórz. śródz. a potem z jedn. stro. przez Dardan. zapuszcza się na nowe wsz. z drug. przez cieśn. Gibr. na niezmierzon. Ocean, zrobił to z chęci zysk: ale także z potrzeb: Specjalizacja: pracy nad Nil. i Eufr.: i w Azyi wscho. nie była by. dość do zadowol. zmian. gdyb. produkt. nie mogł. iść na coraz dalsz. i obszerniej. pola zbytu

<u>Heeren</u>, Ideen über die Politik, den Verkehr u. d. Handel der vornehmsten Völker der alten Welt. Götting. 24–26 4 wyd.

Uebersichten der Weltwirthschaft von Neumann-Spallart 85–89 pot. von Juraschek Berlin 91 nast.

Hübner geogr. statist. Tabell.

Beer, Allgem. Gesch. des Welthand. ~~Berlin~~ Wien 60–84 5 Tom.

Schmoller, Die geschichtl. Entwickelg der Unternehmg. (Jahrb. f. Gesetzgebg. Verwaltg. u. Volkswirthsch. Leipz. 90

Zwłaszcza od w. XVI hand. opanow. wszyst. częś. świa. i połącz. w cało. system. gdz. każ. państ. kraj każ. ma swoj. specjal. zajęc.

Ujemn. stro. handlu

Przemysł. stro. dodat.

Specjalno. misjonar.

Handel

1 d

Stosun: zajmuj: się handl. do reszty ludn: żyjąc. z jakieg. przemys: była taka w Niemcz. 82 r:

Pominąwszy ludn: rolnicz. i kilk. mniej dających się kwalifik. sposob. zarobkowań, wynosił. liczb. przemysłow. i rzemieśln. 7.340.789. Z nich zajmow. się pośred. lub bezpośred. handl. 838 342 czyli 11,4 %

~~Export~~ Import korzystk. kraj. ziemi wyno. w r. 1891 = 40.160, mil. Mar.
Export " " " " 35.093 "

czyli obrot międzynarod. towar: mniej więc: = 75.253 / 37.626,5

W Austr. w pomienio. r. był import 1,057.1, expor: = 1.338,8 czyli raz. obro. towa. 2.389.9 – mar

Flota handlo: całe. rzesz. wynosi. w r. 1893:

30.711 stat. żaglo. o zawarto: 10.093.749 bez.
10.362 parow. " " 9.226.663
raz. 41.073 okręt. " " 19.320.412 "

w któr. liczb. nie są objęt. statk. żaglo. poniż. 80 bez. ani parow: poniż. 100 bez.

W państ. niem. docho. wszystk. mieszk. = 15,700 mil
Klassy śred. i uboż. = 96% = 48 mil.

a mają 2/3 wszyst. dochod. = 10.467 "

przeciw. 2 mil. = 4% = 1/3 doch. = 5,233 mil.

Dochód równy na głowę ow. 48 mil. = 218 mar.

" " " " ow. 2 " = 2616 "

ta druga połowa mniejsza. posiad. prze wszyst. środk. do pracy

<u>Kapitalis. a produkt.</u> Każd. wielk. przedsięwz. ~~potrzeb.~~ wymag. wielk.
kapita[łu]: ale przedsiębior. nie potrzeb. sam być bogat. Potrzeb.
tyl. znaleźć kapit. a ten da się zebra. z małych. oszczędn.
jak widzieliś. przy spekul. panams. Jeśli się nie uda: to
dla tego, że Lesseps był za star; że jego podwład. byli niesum.;
że mnóst. ludzi bez sum. i wzgl. korzyst. z Less. i jego najbliż.
ale gdyb. praca była się uda: to dowo: nie zależ. się kapit.
ten jem., jako przedsięb. że umiał znaleźć kapit. u
małych: i dobrz. nim administr. Przew. różnorz. z Less.
kard. Lavigerie przedsięb. tak. przedsiębior.: na który wydaw.
wszys. 1.200.000 fr. stoi swoj. bisku. dosta. miał 15.000.
Urządz. Sahar.: na granic. Algier. i tam osadz. kolonis.
Przy tem wielk nie zaniedb. przyj. kolonis.

Jentel 213

Wszystk. zmier. do tego, co się nazyw. że przedsiębior.
jest wszyst. jako organiz. i kierow. Nie potrzeb. być bogat.
nie bogat. a dobr. jest, gdy nim nie będz. po ukończ. dzieła.
Nie potrzeb. być kapitalis. nawet nie potrzeb. nim zost.

Arb. to były wydat. wzi. produk. kapitalisty. podziel. na ~~trzy~~ dwa kategorje:

a) tak. któr. mają warto. kulturał.

b) tak. któr. jej nie mają

Co do a) należ. wszyst. fabry: do budo. maszyn, broni, wszel. potrzeb. w gospodarst. domo. i publiczn.

Potem budo. kolej. żelaz; stat; parow. elektrotech. i t.d.

Towarzy. im ~~trzy~~ zjawis. pozytyw.

1° położen. robotn. jest dobr: zwłasz. w fabry. któr. pracuj. dla rząd. lub wielk. instyt.

2° pożytek. tych zakład. jest tak wielki. że bez przyznat. korzyst. społecz. współcz. siła pozost. by je do były

3° najlepsi przedst. zakła. tego rodz. i powstały z bard. mał. środk. = Borsig, Krupp, Werner Siemens a jeśli zdołaj. doszli przy zdobyć. zysk. do olbrzym. fortun, to nie była ona główn. ich pobud. ani też nie zatraci. swoj. pracy, będ. kierownik. swoich przedsiębiorstw i t.d. #

1000 = 1750
10000 = 17.500
60000 = 105.000
60000 = 105.000
115.500

175:

60.000

robien. majątk. było dla nich drugorzęd. rzeczą; głów. dział. i służen. kierowa = częst. spadkobier. tych ludzi zmieniaj. się w zwykł. spekul. i t.d.

Merkantylizm rozt. stwor. zaczepio. przez Ad. Smith'e.

Roscher (Syst. III. 175) zarzuca jemu pięć exager:

a) żądan. gęst. ludno.

b) " " wielk. zasob. złota

c) " " rozległ. stosun. handlo. za grani.

d) " " wielk. zakład. przemysło. dostarcz. towa.

e) " " opie. państwo. nad przemysł. pryw.

Jentsch, Volkswirtschaftslehre p. 276.

Wywód. Smith'a przeciw trescz. paakto. za bad. pomorz.
Odróż. bilans handlo. dodat. od bierz. a rzkw. jego twierd. że bilans bierz. pomnz. bogact. narodo.

Fryd. II odrzuc. to twierdz. mów. że z wód. nie moż. ciąg. wypmor. bo się wypróż. ma koń.

Merkantyliści powtarz. że bil. handlo. dodat. jest zaw. korzy.
Smith: że nie ma sensu mów. o bilan. korzyst. i niekorzy. bo przy każd. zamia. towar. zyskuj. obie stro. bo każ. z nich oddaj. towar, któr. nie potrzeb. korzecz. za towar, któr. potrzeb.
To prawd. przy zamia. towar. ale hand. nie zawsz. towar.

Ale moż. kraj zuboż. przez ciąg. odpły. złot. nie pokr. długi zagra. i t. d.

Mieszcz. częst. bila. handlo. z bilans. wypłat

Jest oboję: czy pierwn. zewn. wykaza. aktywa, byleb. drugi je pokryć.

To drug. nie mniej. gdy dochód całe. naro. (nie państ.) ciągnio. z zagra: przewyż. wypła. tam nikt nie tracą.

Prawd. jest, że najbogat. naro. świata Angli mają bil. handl. ujem: ale to Angli. nie nie szko. bo ich bilan. docho. wykaza. potęż. akty. Mają tow. docho. z kolo. w lokatach pens. urzę. dni; ~~procent.~~ z pożyczk. jak. u nich zaciąg. inne państ. nawet jako docho. z realno: kopal. i linia. przedsiębior. prywat. posiad. za grani. posiad. lub bezposied. =

Ale tej. Angl. nie szkod. passyw. w bilan. handlo.

Ale tej. nigd. nie kupu. zło. za grani. bo to samo spły. do niej

Jeżel. zaś trzeb. ciąg. kupo. zło. na podat. pozostan. aby nie płac. wierzycie. zagrani. kraj podupa. Ale ten bilans wypłat nie pochod. koniecz. z ujemn. bilan. handlo. ani rząd naprawi. go nie może.

Stad Smith zalecał wolną handl. Który już koloń. fizyokr.
Ale ony ma racyę, nie zale. tyl. od stanu. jego ceyum. przew.
własn. handlu. Teź. cal. gospodars. społecz. jest

Conrad, Handwört. d. Staatswissensch.
III. 892
w Angl: ceny zboż obniżały się

w XIII w. o	56 %
XIV	40 %
XV	20 %
XVI	8 %
XVII	3 1/2
XVIII	4 1/2
XIX	4

<u>Smith</u> (IV. rozd. 1) wyłoż. dla czeg. niektór. rząd. w tym kier. za
najważ: wskaźn: z rząd. tyl. przywo. kruszc. złoto.

Oto jego wywód: Rządy niepotrzeb. kłopo. się o wystarcz. zapas
złota i srebr. Oczywiś. kraj bez kopalń musi drog. metal. sprowad.
z zagra. tak samo, jak wino, jeże. nie posia. winnic.

Ale kraj mający czem zapłac: za wino, znajdz. go zaw. podostat.
tak samo znajdz. złot., bo złot. i srebr. jest to tow. który moż.
kup. za cen. oznaczo. Jak [za nie może dost.] ~~one za cenę~~ wszystk. towary tak sam.
moż. je dost. za tow. Jeż. wino napływ. do kraj. bez przyczyn. się
rząd. to i złot. napływ. jeże. moż. coś dać za nie. —

Potrzeb. zat. mieć w kraj. dużo tow. Ilość tychż. zależ. Sm
od popyt. rzeczywist. Najłatw. regul. się ilo. złot. i srebr. wedł. popyt.
Jed. stat. moż. przewie. z Portug. do Angl. 5 milio. fund. = 100 mil. mar.
ale na przewoz. zboż. odpowiedn. tej cen. nie wystar. b. całej flo. ang.
Gdy Hiszp. i Portu. po odkry. Ameryk. były przesyco. złot. ogrom.
ten stanie: wbrew zaw. odpływ do reszt. Euro. pomim. usiłow. rząd.
To samo przy inn. tow: n.p. herb. holend. sprowadz. do Angl.
pomi. zakaz. bo była tań. i t.d.

Podst. handlu. głów. zysk. ze sprzed. – dla tego kupc. chce przedaw. sprzedaw: publicz: konsumenty. chce kupo. Jeżeli kupc. ~~może~~ nie może sprzed. i zbankrut.; ale na tem naród nie traci. Bo produc. i kraju i wszystk. oży: swoich produkt. konsum. a za resztę kupuj: a) inn. towar. im potrzeb. b) zło.

Przypuśćmy, że nie będz. za grani. dos. złot. to chwilo. kraju: to nic nie szkod. bo naród przez to nie może być zaopa. trzon. towar: jego z reszt. rzecz. mnad. złota –

Nagrom. złot. w sob. nie równ. mało celu, jak nagrom. wyrob. żelaz. = jest mniej zbyteczne ~~[illegible]~~ do gotów. znajdz. rzecz. za tem zbytkuj. prawdz. potrzeb. rzadko i zasiłki. Potrzeba drog. metal. Przydat. są do menni. i do narzędzi (oraz sklepów) Menni. tyl. wybij. pien. ile potrzeb. wewn. kraj. – co jest nadto odpły. za grani. lub do bank. państwa.

Nawzaj. złoto i sreb. rosn. w liczb. w miar. jak ros. liczba bogact. rodzin, ale nie może być zadan. panst. dopomag. im do tego. i t. d. –

72

Wartość pracy wedł. Smitha

Jest przeto (wedł. Smitha) praca właściw. mierz. wartości ale da mimo to nie mierzy się w stosun. codzien. przez pracę, bez praktycz. dlr. zwa. pien. Ale zło. i siebie. chwyci się, tak samo inn. dobra, zaś. za nie moż. więcej pracy zamien. czas. mniej. Dla tego nie nad. się na mierzen. siły nabywcz. a Ale równ. ilości pracy mają zaw. i wszęd. tę samą wartość dla robotn. bo oznacza. dla niej. zaw. ten sam trud. Cena, którą robot. płaci, musi być zaw. ta sama, bez względ. na to, że za to dostan. dóbr. Że tych dost. czas. mniej, czas. więcej, ale ich to wartość się zmien. nie wartość pracy = praca sama, w isto. swoj. niezmien. jest ostat. i prawdz. miara aby ocen. wszęd. i zaw. i porówny. siłę nabywcz. wszyst. dóbr. Ona jest rzeczyw. ceną a złot. tyl. nominal.

Że to będ. rob. Zuckerkandl str. 244

Tamż. drug. miej. p. 245 o czas. pierwot. i czas. kapitali.

Z pracy robotn. ~~robo~~ tworzą się trzy częś: płaca, zysk kapit. i renta =

O wartości istniej. wszelkz. teor: jest ich moż. dziewięćdziesię.
jak świad. książ. Zuckerkandla o „teor. ceny“.
Moż. je wszystk. sprowadz. do dwóch katego: takich któr. polkład. warto. w użyteczno: produkt: i taki. któr. ją znajdu. w pracy, potrzeb: do wydan. owych produkt. =

Zob. Gide w tłum. polsk. 2ie wyd. str. 62 i nast.
Moż. także jak robi Zuckerkandl, zur Theor. des Preises p. 34 i nast. podziel. teor. wartości. na subjektyw. i na mechani: Pierw. ~~polega~~ na poję: użyteczno: drugi rozchodz. się w trzech kierun: według trzech pojęć zasadni: 1° podaż i popyt; 2° kosztu produk: 3° ~~prawa~~ =
Nas także zajmuj: przedewszyst. ta ostat. teor: która wartość znajdu. w pracy, wydan: na utworz. produkt:
czyst. się ~~wszystkie~~ Smith sprowadz. do ekwiwo: różni. która zaś jeno. drugi ~~dalej powinna~~. ~~ne utrzymu~~ac: międ. warto. użytku: i zamienn: Dawniej mówio: warto. wewnętrz: oznacz. przez to dobroć przyrodzo. rzeczy a zamienn. wyraż. przez cenę, choć termino. była chwiejna
Nie uleg. wątpliw. że różni. mię. warto: użytku. i zamienn. jest powierzchow: bo warto. użytku. wychodz. wdzięcz. na użyteczno.

a warto. zamienn.: na siłę nabywczą (Kaufkraft)
Oprócz jest właściw. warto. w jedn. i drug. znacz. nie mówi=
on tyl. Smith: cenę natural.
Właściw. cena każd. rzeczy jest trud i wysiłek nabyw. Dla
właściciela rzeczy, który ją chce użyć lub zamien. ona tyl. jest
warta, ile wyno. trud i zmudą, którą ona mu oszczędz. lub na
inn. nakład. =

Źródł. dobr. zwan. Smith. należ. uwzględ. że w 1 ks. 5 rozdz.
szuka miary wartości. t.j. dobra jakiego, któr. pokazu. siłę
nabywcz. wszystk. dóbr i zmiany tychże. Zam. wyraż. siłę
nabywcz. dobra w pieniądz. wyraż. ją Sm. w pewn. ilo. pracy
Jest przekon. że porównyw. (dobro) towar z pracą, którą
moż. za niego nabyć, mamy ~~niez~~. ~~zmien~~. niechyb. oznacz.
jak wszelk. jest ~~siła~~ warta zamienne, czy podno. się lub opada

Smith żył w czas. kied. ~~podz~~. pracy był bard. zaś
mniejsz – zwanem. tedy, że ten będz. bogat, który rozporz.
pracą inn. ludz. Tow. na sprzed. robio. ma tyl. warto.
ile moż. za niego zamien. pracy. Towar kosztu. pracę.
Towar (dobro) zat. tyle wart, ile oszczędz. pracy właściciel.
lub nakład. pracy kupuj. co kupuj. za pieniądz. zost. zdoby. +)

+) przez pracę, jak to, co zdobyw. na przyrod. Praca była pierwotną ceną, którą płaco. za wszyst. Każ. tow. tyl. wart, ile zamien. pracy za niego.

jak ich braci.

Dział ekonomiczny.

Kapitały niemieckie zagranicą. Państwowy urząd marynarki niemieckiej ogłosił wynik dochodzeń statystycznych, mających na celu wykazać, w jakim stopniu kapitały niemieckie zaangażowane są w rozmaitych przedsiębiorstwach zagranicznych.

Handel Niemiec z Turcyą (i Egiptem) razem z obrotami bankowemi przekracza cyfrę 100 milionów marek rocznie. Reprezentuje go w Turcyi europejskiej 24 firm niemieckich, posiadających łącznie z górą 5 milionów kapitału obrotowego, w Azyi mniejszej i Palestynie przeszło 30 firm z kapitałem 6 do 7 milionów, w Egipcie około 50 firm z kapitałem 28 milionów. Niemiecka własność gruntowa w Turcyi posiada wartość 20 do 30 milionów. W Egipcie np. Niemcy mają razem 13.000 hektarów plantacyj bawełny i cukru, ocenionych na 5 milionów marek, a których czysty zysk roczny wynosi pół miliona. W kolejach tureckich zaangażowany był kapitał niemiecki w r. 1898 sumą sumą 225 milionów marek. Budowa świeżo koncesyonowanej kolei bagdadzkiej będzie wymagała około 400 milionów kapitału. Uwzględniając rozmaite przedsiębiorstwa przemysłowe, obliczono, że ogółem było w r. 1898 inwestowanych w Turcyi około 400 milionów kapitału niemieckiego.

W Afryce po za Egiptem miały Niemcy przeszło 1.000 milionów swego kapitału, a mianowicie 10 do 12 milionów w Marokko i Tunisie — w niemieckich obszarach Afryki zachodniej pięć milionów, a w Afryce południowej około 960 mil., z tego w samym Transvaalu 900 milionów, w obszarze portugalskim 20 milionów, w kraju Przylądkowym 30 do 40 milionów, w Zanzibarze 5 milionów.

W Azyi, z wyłączeniem Turcyi, kapitał niemiecki dosięga ogółem 700 milionów marek. Poważna część tego przypada na Indye, gdzie około 30 firm handlowych niemieckich wykazuje bardzo znaczne obroty pieniężne. W Azyi południowo-wschodniej, tudzież na wyspach Niderlandzkich i Filipinach oceniają kapitał niemiecki na 240 milionów marek. W Azyi wschodniej z Chinami na 370 do 400 milionów marek. Niemieckie domy handlowe w Chinach rozporządzają łącznym kapitałem obrotowym najmniej 100 milionów. Bank niemiecko-azyatycki w Shanghaju posiada 10 milionów kapitału. W Japonii istnieje 65 firm handlowych niemieckich z 24 milionami, w Hongkong, Hankow, Swatow, Amoy, Tuczan, Czifu i Tientsin 63 firm z 17 milionami kapitału.

Australia i Oceania miały niemieckich kapitałów około 650 milionów, z tego przypada na Nowo-Południową Walię przeszło 200 milionów, na Wiktoryę 150 milionów, na Queensland 80 milionów, na Australię południową i Hawai po 50 milionów, na Nową Zelandyę 10 milionów.

Na kontynencie amerykańskim, po za Stanami Zjednoczonymi, łączna wartość inwestowanych pieniędzy niemieckich reprezentuje cyfrę $4^1/_2$ do 5 miliardów marek. I tak w Kanadzie około 25 milionów, w Meksyku dużo ponad 200 milionów, w republikach środkowo-amerykańskich Guatemala, Costarica, Nicaragua, San Salvador i Honduras, razem okrągło ćwierć miliarda (w samej Guatemali 185 mil.). W tej samej sumie łącznej (250 mil.) szacują udział kapitałów niemieckich w Indyach zachodnich: na Kubie 150 mil., Haiti 50 mil. Na północnem wybrzeżu Ameryki południowej Niemcy posiadają ogółem w Venezueli 200 mil., w Columbii 100 mil. marek, na wybrzeżu zachodniem w Peruwii i Ekwadorze 100—120 mil, w Chilli 270—300 mil., w Argentynie co najmniej 600 mil., w Urugwaju i Paragwaju 100 do 110 mil. marek. Odnośnie do Brazylii, sprawozdania urzędowe oceniają kapitały niemieckie na minimalną cyfrę 350 milionów marek. Wchodzą tu przedewszystkiem w rachubę inwestye kolejowe. Cała wschodnia strona południowo-amerykańskiego kontynentu ma u siebie przeszło miliard marek niemieckich.

Z ogólnych cyfr, przytoczonych wyżej, nabrać można wyobrażenia o ekspanzywnej sile kapitału niemieckiego, który duchowi przedsiębiorczemu toruje drogę do najodleglejszych stron świata i pozwala mu je mniej lub więcej ujarzmiać dla celów cywilizacyjnych i równocześnie dla własnej korzyści.

Sprawozdanie z targu zbożowego na Kleparzu.

Kraków 18 maja.

Z chwilą, gdy zwyżkowa tendencya ustalila się, młyny i wogóle kupujący, którzy w ciągu całej kampanii tylko bieżące pokrywali potrzeby, nie robiąc żadnych zapasów, zakupili znaczniejsze ilości zboża, tak, że na jakiś czas potrzeby mają pokryte.

Wskutek tego zapotrzebowanie jest chwiiowo dosyć ograniczone i pomimo że w gruncie rzeczy tendencya stale się utrzymuje, odbyt nie jest już tak ułatwiony, jak był przedtem. Na razie zaofiarowanie przewyższa potrzeby kupujących, a przez to ceny nie zdołały się dzisiaj w zupełności utrzymać.

Płacono: pszenicę białą od 7·50 do 8·70 k., czerwoną 7·50 do 8·70 kor.; żółtą 7·50 do 8·70 kor., żyto 6·75 do 7·10 k.; jęczmień browarny 6·25 do 6·75 kor.; na krupy 5·60 do 6·— k.; owies 5·75 do 6·30 k., rzepak —·— do —·— k., konicz czerwony —·— do —·— k., biały —·— do —·— k. kukurydza —·— k. — wszystko za 50 kilogramów.

Bank galicyjski dla handlu i przemysłu.

Telegramy „Czasu“.

Wiedeń 18 maja. Klub czeski uchwalił wysłać jutro depeszę gratulacyjną do J. E. Dra Dunajewskiego. Cały szereg posłów czeskich wysłać ma podobne depesze na własną rękę.

Buda-Peszt 18 maja. W komisyi delegacyi węgierskiej odbyła się dyskusya nad *extraordinarium* wojskowem. Jak donoszą dzienniki, minister wojny na poufnem posiedzeniu dawał wyjaśnienia co do nowych armat, przyczem powiedział, że nie jest jeszcze rzeczą zadecydowaną, czy armaty będą z bronzu, czy ze stali. Koszta nowych armat oblicza minister na 120 do 130 milionów koron, która to kwota rozdzieloną będzie na kilka lat.

Rzym 18 maja. Ajencya Stefaniego donosi, że król podpisał już dekret rozwiązujący Izbę. Nowe wybory rozpisane są na d. 3 czerwca. Izba zebrać się ma d. 6 czerwca.

r z fabryki Braci Fijałkowskich w Bielsku. Odpowiedzial

Filo. socyalna

76

8436

Kapitalizm

produkcya kapitalistyczna

Przewrót w produkcyi, dokonany przez Kapitalizm.

Aż do 16° stul. siły robocz. i mater. do pra: były złącz. w warszt. samodziel. majstr. Zmia. dróg handlo. w 16° stul. sprowad. za sob. upad. miast niem. a rozkwi. hand. angiel. i holend.

Ułatw. zamor. komunika. rozszerz. w spos. zadziwiaj: targ wewnętrz. i przekształ. Kredyt oraz intere. pienię. i wytwa: podstaw: dla nowe: gospodar: wszechświat.

Rzemieślnik zaczy. pracow. dla kup. Temten pracu. w swoim warszt. ale na rachun. kup. który mu dostar. materya. surow: i płaci za robo:

Równocześ. przekształ. się gospodar: roln. z feodal. na folwarcz. Chłop staj. się parobk. i musi czynsz, skład. i często zastęp. robocz. wiel: właści. upraw. za jego pomo: rozległ. Targ i produk: na export. Powsta. proletar. wiejs: który. nieznacz. przeno: się do miast szukaj. zarob. gdy go nie ma na wsi.

Obok tego każ. państ. popie: przemys: i export jego wyrob. przekonc.. że Merkantylizm jest najpewn: źródł. bogact. narod.

Merkantylizm

wprowadz. w życ. przez Colberta w najskraj. form. swoj. uważ. za głów. zadan. państw. pomnoż. zasob. pienięż. w kraj. Stąd opiek. się wydobyw. drog. kruszc. z kopalń a dba najwięk. o podnosz. przemysł. W tym celu obniż. płacę robotn. a także cen. produkt. roln. Przeszka. wywoz. zboż. i prod. innych roln.; sprowadz. robotn. umiejęt.; popie. przedsiębior. przemysło.; napra. lub mnoż. środ. komuni. zakła. kolon.; popie. towarzys. handl. i nadaj. im przywil.; uchwa. wysok. cła na fabryk. zagran. lub zupeł. ich nie sprowadza, popie.: wywóz wiern. fabryk. za pomo. zwro. ceł rząd. i za pomo. premii. Zawie. trakt. handlo. z ann. [illegible] aby bilans handl. był korzyst. Nakła. podat. wszystk. podda. ale nie obciąż. zbytk. kupiec. by ich nie wynosi. się za granicę.

Utrzy. od 17° stul. do połd. 18° - ustąp. pot.

Fizyokratyzmu.

Colbert 1619-1683 uczeń i współpra. Mazarin.e od jego śmier. (1661) za Ludw. XIV, kontrol. gener. finans., póź. minist. handl. i marynar.

Oliver Cromwell (1599-1658) kodzic. podob. zasad. w Angl. Za jego rząd. ogło. „długi parlam." w r. 1651 „akt nawigacyjny", mocą któr. dowóz towar. do Angl. z Afr. Azji i Ameryki był pod ang. flagą był dozwolo.; towa. europ. mogły być przyw. na stat. angiel. lub na stat. tego kraju, z które pochodzi. i t. d.

Akt został zniesio. 1849 pod wpływ. szko. manchest.

Fran. <u>Quesnay</u> (1694–1774) chirurg nadw. Ludw. <u>XV</u> – stud. swoj. ekono. ogłos. w Encyklo. Diderot'a pod arty: Fermiers i Grains, pot. w Tableau economique 1758 – Wszyst. dzieła jego w Collection des principaux économistes per Guillaume – Par. 46 – 2 vol. – także Oeuvres économiques et philosophiques de Q. wyd. przez Onken'a w Frankf. i Pary. 88 = Zob. także Du Pont de Nemours, Physiocratie etc 2 vol. Par. Liège 1767–68

<u>Fizjokratyzm</u>, wymyślo. przez Quesnay'e, broniony i rozwijany przez Du Pont de Nemours, Mercier de la Rivière, Mirabeau i t. p. a także przez Turgot'e. Źródł. bogact. narodo. nie ma być hand. zagrani. lecz upra. roli. – Tyl. rolnic. jest prawdzi. produkty. bo daj. nadwyż. nad potrzeb. wkłady czyli un produit net, dochód czysty, która umożeb. utrzymen. reszty ludno. nie zajmuj. się rolnic. Tyl. rolnicy są klassą produkty.; jeżel. są dzierżaw. to oddaj. ów doch. czyst. właściciel. który nie zajmu. się bezpośred. rolnic. Kupcy i rzemieślni. są klassą nieprodukty. classe stérile, bo nie stwarz. dóbr lecz przerab. dostarczo. mater. i wystawz. je na targ, pomnożyw. ich warto. tyl. o wartość konsumow. podcz. pracy produkt. – rolnic.

Zwrot. hand. i przemysł miały obow. rolnic. zachow. swobo. ruch. i przedsiębior. i korzyst. z wolno. handlo. wedł. zasad Gournay'e

Ponieważ wyd. publicz. mog. być jedyn. opędz. z docho. czyst. (produit net) przeto jed. tyl. wszechnio podat. grunto. opłaco. przez tych, którz. pobier. bezpośred.: (le produit net – Czyiś. teor. jednostw. a co do nieproduktyw. handl. i przemy. nam. być.

<u>Jacques Claude de Gournay</u> (1712–1759) syn kupca i po kup. wykształ. był intend. ~~finans~~ admini. handlo. i prawow. nad wprowadz. wolno. handl. Zaprzyjaźnio. z Quesnay i fizjo-krat. pojęc. swoj. handlo.: (laissez faire, laissez passer) uważ. fizjokrat.

<u>Turgot</u> (Anne Robert Jacques, bar. de l'Aulne 1727–1781) Kontroler jen. finans. wyznaw. zasad. fizjokrat. ale umiarko. i chciał popraw. dolę chłop.; budow. kanały i dźwig. rolnic. Z wstąp. na tron Ludw. <u>XVI</u> w 1774 objął zarząd marynar. pot. finans. chciał zniesć pańszczyz. i wszelk. szarwarki, oraz hand. zboż. uwoln. od wszelk. przeszkód – ustąp. 1776.

7c bis

<u>Adam Smith</u> (1723-1790) stud. teolo. w Glasg. i Oxf. - pot. prof. retory. w Edynb: nast. od 1752 prof. Logi. i Ety w Glasg. Ogło: Theory of moral sentiments 1759, w któ. symp: roli podsta. ety. Od r. 1778 komisa. cłowyn w Edynburg. do śmier. (Ojciec jego był równ. urzędni. cłow.)

Dzieło jego życ. całe jest Inquiry in to the nature and causes of the wealth of nations 2 voll. 1776 - w 3em wyd. porob. zmia. i dod. Najnow. wyd. z r. 1870 w Lond. przez Rogers - Nowsz. tłumacz. niem. Loewenthala Berl. 80 (2ie wyd.) w 2 tom. i Stöpel'a w 4 tom. Berl. 78

Wiel. zasług. Fizyokrat. ale unik. jednostro. wywod. tej szko. Dla więc. bogact. naro. nie opie. się ani wyłącz. na rolnic. ani na korzys. bilans. handlo. lecz na kapi. przy pożytk.. Praca jest źródł. właściw. bogact. narod. a zarazem właściw. mier. warto. dóbr gospodar.

Jego syst. nazy. się zwyk. przemysło: d. Industriesystem - Porusz. się zaś dziem. sprężyn. egoiz. i woln. konkur. sił robocz. które pono się najskutecz: narzęd. do stwórw. rozdzielan. lub łączen. w jedno funkc: gospodar, zat. zdol. do wytworze. największ. płodno.

Że pomo. podział. pracy i woln. udział. wszyst. sił gospodarcz. wyrównyw. się potrzeb. z środk; praca z zapłatą; warto. rzeczy z ceną kupna a każd. producento. dostaj. się wynagro. odpowied. Tym sposob.

narod. dochod. do wzajem. uzupełnia. i uporządkow. różn. ~~gałęzi~~ rodzajów zarobkow. i do zamia. sił i dóbr, na czem poleg. dobrob. społeczno-ludz.

Wypły. z tych założ. że czynno. państ. w ~~intere~~ spraw. gospodar. powinn. ogranicz. się do ~~usu~~ usuwa. wszystk. przeszkód i zagród, na któr. napotyk. rozwój swobod. sił gospod.

Specyal. nau. Smit. któr. uzn. za bez. cenn. i przyję. zost. przez wszystk. ekono. teut. pomnij. Wpływ Smit. na ekono. był olbrzy. ale był nie taki. na praktycz. ukształto. polity. handlo. zwłasz. angiel. Głów. jego teor: zwłaszcz. w wyn. wyd. owoce nie zaw. zdrow. i wypro. wadzi. ekono. polit. w pierwsz. poło. tego stul. na błęd. tory.

80

7 d

Kapitalizm usuwa stare sposob. komunika. a stwa: nowe.

W stul. 17 tym i 18 tym budują się mnóst. szos i zakład. kanały.
W urzęd. stul. zaz. parow. pot. kolej. żelaz. urzęd. telegr. dokon.
zupeł. przew. w środk. komunik.

Skut: 1° uwaga na ... rezult. było niesłych. zbliż. Stan. Zjedno. do Euro.
2° a dróg. nie mniej ważn.: położ. środ. i skutecz. wielk. stol. Euro.
rozmię. zobacz.

3° wzrost kolosal. miast ze szkod. prowin.

4° odprowadzen. towar. ... tam, gdz. dawniej były kund. przystęp

5° zbier. handl. niezależn. od przyrodz. dróg, zmien. handlo.

6° parow. kapit. a obniżen. potęgi społecz. który niegd. posiada.
własno. ziems. Wszyst. dziś kier. się kapit.

Koleje żelazne

Neumann-Spallart, Uebersichten der Weltwirthschaft. Jahrg. 83/84

W r. 1860 wynosił kapit. zakład. kolei wszyst. w Euro: wynos. tyl. 15.240 milio.
w r. 1883 już 59.268 " a na cał. ziem. 104,216 milio. mar.
" r. 1892 " 72.684 " " " " " około 143 miliard. mar.
w Stan. Zjedn. przeto 32 miliar. "
w r. 92 " " około 44.874 milio. "

inwesty. na 1 Kilom. = 214.000 Ma.

Od r. 30 – 93

W Europ: 245 Kil; 3.103; 24.083 57.919; 103.013; 168.416. 288553.

Drogo: Kolei w 1883

	1883	w r. 30	40	50	60	70	80	93
w Stan. Zjedn.	201,366 kilom.; =	87 Kilo.	5.538	14.360	53.957	93.775	170.283	360.415
w Niem.	36.774 "	—	469	5856	11.088	18.450	33.411	44.842
w Fran.	34.491 "	32	427	2.996	9.439	17.462	26.191	39.357
w Angl.	30,843 "	92	1349	10.660	16.797	24.383	28.872	33.219
w Rosji	25.620 "							
w Austr.	22.341 " " "	121	475	2.240	5760	9761	18.476	29.160
we Włoch	10.354 "							

Pod kon. r. 1886
Dług. wszyst. kolei: 508.000 Kilo.

Pod kon. r. 92
długo wszyst. kolei na powierzch. ziem. 657.000 Kil.
bez = 20 cent.

W r. 1887 przewozi. kolej. w Euro: 1502 milio. ludzi a fracht: 781 milio. beg. = 15,620 mil. cent.
w r. 92 " " " " 2274 " " = 994 " " " = 19.880 " "
w r. 1887 " " " za Euro: 529 " " " " 980 " " = 9600 " "
92 " " " " " 1000 " " 957

Telegrafy w r. 1885 na cał. ziemi 1 1/4 mil. kilom. dług. 3 mil. kilo. drut.
w Europ. 1/2 " " " 1 1/2 " "

Telegramów przesył. w 1885 na cał. ziemi 183 milion.
w Euro. 118 "

Przesył. poczt. na cał. ziemi 11,320 mil: - z nich 5600 mil. list.

Hand. międzynarod. cał. zmi. w 82/83 r. = 67.000 mil. lid. mar.

w 93 10.600 " "

Produkt. węgli kam. na ziemi w 1883 = 8260 mil. cent.
w Euro. " 5960 " "

Produkt. żela. na zie. koło 1800 jak. 10 mil. cent.
w 1883 430 " "
1890 537 " "

produkt. zło. od 1851-1885 = 6.383.388 kilogr. = ~~9598~~ 17.870 mil. mar.
podczas gdy " 1500-1851 = 4.752.070 " 13.258 " "

produkt. sreb. od 1851-1885 = 57.563.631 " 9598 " "
podcz. gdy od 1500-1851 149.826.750 " 29.434 "

w Stan. Zjed. w 92 zło = 2370 mil. mar. w Niem. zło. 2498 mil. mar.
sre. = 2586 " " sre. 886 " "

Gotów: w a) Fran. b) Stan. Zje. c) Niem. d) Angl. w 92
zło. i sreb. raz: a) 6.364 mil. mar.
b) 5096 " "
c) 3384 " "
d) 2951 " "
17.795 " "

prod. zło. w 1892 = 220.133 kilogr.
92 = 291.239 "

" sreb. w 1892 = 4.757.965 kil.
94 = 5.183.000 "

we Fran. w 92 zło. = 3.486 mil. mar.
" sreb. = 2878 " "

w Angl. w 92 zło. 2410 4 "
sre. 574 " "

82

7 f

Produkcya w fazie kapitalizmu.

Najwyż. wzkwi. doczeka. się ta produk. w naszym wieku, gdy postęp naukowy przyrodn. dozwolił stawiać machin i podobn. narząd. a te znow. peln. dział. swoj. mogły tyl. urzeczywist. w fabry. Tym sposob. fabry. stała się potęgą dla przemys. i hand. a niezbęd. towarzysz. i pomocnicą kapitali. bez któr. on nie zdoł. by ani połow. osiąg. swoich rezult.

Ale nie wszystk. rzemios, nie kaz. przemy. dał się wygod. sprowadz. do wielk. fabr. Kapitalis. zachow. przez dłuż. któr. zasila nędzarz. a te zabij. warszt. samodziel. majst. Kapitalista dostar. zrem. lub krew. materya a płaci im od szt.

5

Niekorzyst. stro: nędzy:

a) przedsiębior. staw. pomię. rzemieśl. a publiczn.

b) niszczy samodziel. majst. zastępuj. go niesamo. czeladzi.

c) oner. rekla. i wisk. ceny i wystawno. magazy. odciąg.

publiczn. od magaz. pracuj. na wści. ręk.

Korzyści towarzysz. magazy.

a) oszczęd. publiczno. dużo nieprzyjem.

b) dostar. wszystk. lepiej i predz. i wszelk. odzysk.

i z Tatr. Vredy.

c) zasada tanio. powstaj. w miast. większ. z powo.

ciągł. zmian miejskie. i ~~woska~~ ~~odległo~~.

d) dostar. rzemieślni. podupadł. lub nie posiad. od

seme. pozat. Datw. zasob. z oszczędzen. ich nieprzyj.

~~z~~ kleszcz. od magaz.

Filozo-socyalna

Konkurencya

Sprzęg. produk. i oddan. na jej ustu. handlu jest wol. konku. Konkurenc.
Poleg. na zasad. dziś powszech. przyjęt. pod wpływ. liber. ekono. polity.
że ustaw. dorost. i pełnolet. moż. nabyw. de jure wszystk. na własno.
i moż. zawier. kontr. dla sieb. najdogod. bez wtrąc. się rządu. Zadan.
rządu ogranicz. się do bron. tej wolno. i nadaw. mocy prawn. wszystk.
kontrakt. zawart. i t. d. — Wagner. Volkswirthschaftslehre I. 794 295

Kryty. teor. poda. pierw. gdy będz. mowa o reform. społecz.
obecn. ustaw. podnie. fakt, że wszystk. szko. zgadz. się na to, że
wolna konku. — der freie Wettbewerb — jest motor. porusz.
i produk. i hand., tak wobręb. jedn. narod. jak w stosun. międz. narod.
Indywid. uważ. ją za koniecz. dobro, socjalist. za koniecz. złe
dla istnieg. stosun. produkcy: w epo. kapitali. Jedni, drudz.
nie przecz. że ma stro. ujem.: ale pierw. mniemaj. że dobr.
stro. przeważ. a ujemn.: usuwa. być mogą. przez konkur. samą;
socjalist. przeciw. wielk. konku. twierdz. że ich nie moż. usun.
i że należ. zmien. sposób produk. jeśli nie ma być zniszczo. do
wog. przez konkur.: —
Nikt jedn. nie wątp. ani w jedn. ani w drug. oboz. że konku.
w obecn. stanie produ. jest niezbęd.

~~Wszystk. te kateg. są uspołeczniane przeważ.~~
~~Obok niech inna forma ... w przedsiębior. gminn.~~
~~i państw.: gazownie, koleje konne tramwaje konne i elektry.~~
~~szlachtuzy, poczta, telegr. i telef. koleje żelaz.; szpitale~~
~~państw.; administr. dóbr i lasów czy miejsk. czy państw. czy~~
~~kościel. i t. d.~~

Jest zaś niezbęd. bo produkc. dziś: podejm. się produkt. bez pewno. jakieg. zysku – ponieważ. ostatecz. pragn. aby ten był jak najwięk. a wie, że siła im. do tego zm. celu zdąż. będz. się starał produkt. jak najwięk. i jak najtaniej – aby zadowol. konsum. Jest w jeg. interes.: aby kapit. którym rozporząd. wszystk. jak najkorzystn. zastosow. doskonal. techni. i dróg handlow.; starać. się o tan. robotni. aby mógł na targ. wystaw. tani tow. a dobry. Zatem idą rozlicz. inne korzyś. materyal. których ostatecz. wynik. jest tani a dobry tow. dla konsum.; dochód pewn. a możeb. wysok. dla producent.

Konkur.: prócz mater. zysk. opłaca się hojn. producent. przez wyrob. intell. dobr. popęd.: ambic. energ. do pracy, chęć kształc. się zawsze, uwag. bacz. na wszyst. konjunktur. polity. i handlo., na wszystk. zmia. gospodar. społecz.; oszczędno. gospodarcz. i t. d.
Któż by tego nie uznał. Są to przymio. któr. bez konku. wyrob. zbl. nikt nie potrafi.

Konkurencya.

Zasa. gospodars. liberal. jest, żeb. każd. człow. dorosły i pełnolet. *de jure* mógł nabyw. wszyst. dobra na własno. i bez wtrąc. się rząd. mógł zawier. jakichkol. dla sieb. korzyst. ugody. Rząd powin. ograniczy. się do nadz. kontrakt. mocy prawn. czyli bron. kontra. przyw. od przymusu. lub niespełnie. przez drug. stro.

Tak. Wagner I. 791 sq.

Na czem. opier. się ta zasa: powszech. przyję:[2], Nauka: nitow. wytwó. ją i obro. po trosze fizyokr.; głów. zaś z Ad. Smith'a jego szkoła, czyli tak. zwan. industryalizm

Stwór. wlał w każ. stworz. pewn. ilość popęd. i chuci, aby te funkcyono: Zwierz. speł. wolę Stwór. idąc za instynkt. (bo nie ma rozu.), człow. zaś, gdy rozum. wszyst. swoj. popę: każd. popęd jest dobry a folgow. wszystkim, które znajdu. się w jednost. twor. nas. jednost. Szczę. jednost.

stąd: się zaś. na wszys. społecz. a wsz. społeczn. jest
zal. także przez Stwór. jemu wyznaczo. Oczywiś. tak. wsz.
ogól. poleg. na przypuszcze. że inter. wszyst. jednos. ~~tworz~~ zostaj.
w zupeł. zgodz.

Z przyg. czyli pobud. wszystk. egoiz., bez nieg. ustatal.
wszel. akcya, rozwój wszelki – egoiz. Jen. mógłb. wkodz. wszys.
społeczn. gdyb. nie wstrzymyw. ~~[illegible]~~ go dwie przeszko.: jedna w nim, t. j. ~~[illegible]~~: 1° sympat.
która ~~tworz. z~~ równoważ. egoiz. jednost., 2° egoiz. inn. jedno. któr. (druga zewn. niego t. j.)
wznosi. przeciw niemu przeszk. nieprzeb.

Nowa podpo. dla tej teor. zapożycz. od Darwi.:
wedł. któr. we walc. o byt zostaj. przy życ. najlepsz. lub naj-
dziel.: skoro walka o byt, tak mów. jest praw. powszech.
przyro. a jego wynik taki zbawien., dla czeg. konkur.
w handl. i zasilaj. go produk. nie miał. mieć tych sam.
skutk. korzyst.:

Zapomin.: jed. że Darw. nie powiedz. najlep. lub
najdziel.: zostaj. przy życ. lecz the fittest = najlep.
zastósow. do pewn. warun. życ. = najodpowiedniejszy =

Teor-ta w założen. swoj. niewątpli. prawdzi. jeżel. egoizm bierz. w znacze. miłości sieb. – a symp. jako miłość bliźn. – Będziesz miłow. bliźn. swego, jak sieb. samego. = Wtedy będ. prawdzi. taki drug. punkt. teor: że te wszy. jednost. jest nagie. dlatego ~~[illegible]~~ ludzkoś. – bo intere. wszystk. są w zgodz. zupełn.

Jeśli zaś egoizm bierz. w znacze. zwykł. zwierz. to ani sympat. nie zdoła go okiełzn. ani nie będz. praw. że intere. wszystk. będ. zaw. w zgodz. Zapew. stwór. taki cel narzucy. ludzkoś. – jak Smith stary twierd. ale nie da się zrozum. jakby one doszła ~~miała~~ do skut. przy zwykł. egoiz. Ani też walka o byt, przyjęta z Darwina nie może doprowadz. do tego celu. –

Walka o byt prowadz. człow. z przyro. ale nie człow. Ma panow. nad przyrod. i jej dar. życie, ale nie ma panow. nad człow. ani życie jego kort.; ~~[illegible]~~ w żadn. ~~[illegible]~~ zaś ~~[illegible]~~ warie. życie nie go porzer.

W prakty. ~~teor.~~ działo się to inacz. i dziś będz. jeszcz. dług. ale powin. być pokrzyw. przyczyn. w teor. a według możno. zmniejsz. w prakty. Otóż wina liber. ekono.-polity. było że postawił. pośród. człow. [illegible] w teor. O zwykł. antropofag. mówi się twierd. że jest gorszy. ale o ludożerst. za pomo. konkuren. handlo. i przemysło. twierdz. że jest ~~szczęśl.~~ niezbęd. w osiągn. cywil. ludzko.

Ponieważ w rzeczywisto. nigdy go wid. nie było, utrzym. się dziś teor. nowe, aby pogodz. biedę społecz. z usprawiedl. współczesn. ~~zaborcz.~~ ludożerców.

Jedni mówi: że z tej walki o byt, zasiedlając powierzch. ziemi tysiąc. braci wynika. coraz wyższ. kult. a ta będz. rodzicieł. wyższ. moralno. Wolno przeto nawet milion. na bied. aby przez ich cierpi. umożliw. przyszłym pokol. wyższ. moralno;

Inni baw. się w osobliwsz. pesymiz. który nie zapow. żadn. ukoj. cierpi. lecz tyl. coraz głębsz. przeświadcz. że byt [illegible] wstęp. jest. rodz. ludz. powró. do niebytu, skąd niepotrz. ~~wyszedł~~ się wyłonił.

Konkurencya jest duszą handlu, jak mów. powszech., ale dusza to dosyć nie szlachet. Może być współzawodnict. podwój.: z miło. i z chciwo. Z miło.: płyn. poświęc. żołnierze w bit. gdy nie ~~że~~ się bije o święt. spraw.; poświęc.: akcyi ratunko. przy pożar. powodz. poświęc. uczon. artyst.: gdy chcą odkryć prawdę lub wznios. uczuc. przybr. w form. piękn.; akcya miłosier. i t. d.

Jest współzawodn. z chciwo. które wych.: na zgub. bliźn. aby wydz. mu zarob. lub zabr. mu to, co do niej należ.

Konkur. kupiec. w sprzed. towar. poleg. na tem, że produc. chciałb. sprzed. jak. najdroż. a konsum. kupow. jak najtan. Stąd walka na któr. najgor. wychodz. robot. bo przedewszyst. na jego skór. odbij. się walka. Przedsiębior. produc.: będz. mu redukow. płacę aby przy niższ. sprzedaży ~~...~~ cen. mieć korzy., a będz. sprzedaw. tanio, aby utrzym. się wobec inn. sprzedaj.: ten sam towar.

Z tego wynik. same złe rzeczy przedewszystk. pogorsze. towar: a następ. podnosze. ich ceny; gdy ubyła pewna część współ- ~~zawodn.~~: Obecnie z. p. towarzyst. kapitał. zakłada w Nowym Jorku

piekar- tanie, aby zelżć istniej. Gdy te zbankrut. oczyw. towarzys. otrzyz. podnies. cenę i będz. pan. sytuac. na ryn. dalekow.

Jeśli : doda : że prow. wszystk. towary na rynk. za mniej lub więcej speltzow. lub imitow : zrozumie. położ. smut. publicz. Najgorz. dzieci. hand. drob.

J. Hobson, problems of poverty :

Ubodzy lub- już to z potrze- już to z nawyk. kupow. wszys. w mały. ilość. Jedna rodzi. w ciąg. 7 tygod. postar. 72 razy po herb. - inn. bied. rodz. postąt. w tym sam. czas. 27 razy Wted. kupuj. się wszyst. łutami, a wzgl. funt. Wskut. tego wszyst. płacą droż. Jaray. u przekup. kosztuj. 10 razy więc =

Holyoake w swoj. książ. The Cooperative Movement Today =

Przypuściw. że jest 100 sklepi. a każd. z nich zarab. 40 mar. tygodnio. - rocz. dochód wszystk. sklepi. = 200.000 mar. Przypuściw. dal. że do tak. sklepi. stale ucz. się 40 rodzin bied. to znaczy iż 4000 rodzin ubog. w tak. mieś. płaci rocz. 200.000 mar. ze swoj. Któraby wypad. dale. tanie w jedn. wielk. sklep = Wyd. na jedn. rodz. mogło by - 50 m

9?9 Coz

Konkurencyja kupiecka i ~~przemysłowa~~

nie stworzyła cywilizacyi ani jéj pielęgnowała; raczéj zdąża do jéj podkopywania, przez wprowadzen. do niéj zmysłow. czynnik.

Prawdz. cywiliza: zawsz. powstaw: i kwitła w stosunk. mierny: Średn. zamoż. jéj sprzyj.; wielk. zbyt. ją gubi.

Grec. cywil.: dobod. do szczyt. doskon.: w ubog. Aten.: były ubog. porówn. z później. Alexand. Antyoch., Rzym.

Pomnik. średniow. sztu.: powstaw. w skrom.: warunk. średn. fundu.

Assyż - Syena - Pisa - Orvieto - Perugia

Floren.: była średn. bogat. w wiek. średn. a naw. za Medyce.

Wszystk. arcydz. duch. ludzk.: w dziedzi. piękn. i prawd. powstały doskon. przez ludz. mało zamoż. lub naw. ubog.

Homer - Platon - Dante - Leonar. da Vinci - Szekspir - Schiller - Goethe - Kochanowski - Mickiewicz =

Czy konkur. stwarza czysto. materyal.?

Zaraz uderza na wstęp: że czyst. matery. bez duchow. nie potra. zadowol. wszystk. pragn. duch. ludz; że ona był. niezdol. do czegoś wyższ. To niezd. potrzeb. bo ze jego pomo. podbij. przyrod., zwycięż. czas i przestrz; dostarcz. wszystk. rzeczy i potrzeb. w sposób uczciwo. wyprod. użytecz.

Jeżeli. przeto prawd. jest, co mów. ekono. lib. o dział. niezbęd. w ożywia. konkur. powin. dowieść swej podstawy na pole materyal. postęp. Tut. konkur. kapit. podob. do karz. Ekono. polity. w sposób ścisłych. przeciw. role kapit.

Zob. wyd. Smith'a Wealth of Nations przez Thorold'a Rogers i tegoż przyp. do ks. II rozd. 5° o umieszcz. kapit.

Jest 1° nieprawd. że kapit. powołu. do życ. przedsiębior. Weź. adwok. lub lekar. który osiedli. się w jak. miejscow. Czyż kapit. ~~[illegible]~~ powoła do życ. ich praktyk:

Do tej praktyki potrzeb. trzech rzeczy:

a) wykształc. lekar.

b) publiczno. potrzebuj. lekar.

c) kogoś, co daje znać publicz. o lekar. udatn. jej przyst. i t. d.

To trzecie robi się zwykł. przez reklamę, krytykę w gazet., anons. i t. d.
Ale najgłówn. lek.: powód. do jakieg. kapitalis. płaci mi tyle a tyl.
na rok a ściąg. od chor. po ileś to.

To się w pewn. form. robi w zakład. rząd.; przy wojsku
lub częśc. szpit.; w starożyt. kapit. mieli za szczer. wynagrodz.
niewol. którzy szczegól. się lecz.: takie niewol. byli np. i w Rosyi
przed zniesien. poddańst.

W tym raz. nie kapit. powstaje do życ. ruch lekar. lecz
państwa.

Porów. Jentsch, Weder Kommunis. noch Kapit. p. 260 nast.

W osobl. położ. jest robotn. mular.: Now. domy powstaj. dla
potrzeb. publicz. która chce w nich mieszk. Kapit. twierdz. te potrzeb.
stawia. kosz. dom.: potem je sprzeda. lub wynajmu. On tego
nie potraf. zrob. bez pomo. mular. a ztąd zapewnić. że publi.
je kupi lub wynajmie. Zat. dom nowy powód. do życ.:

a/ przez publicz. pragn. w nim mieszk.

b/ mularzy, pragnąc. przystosow. go do swoi. zarob.

c/ kapit.: któr. pośredn. międ. publicz. a mularz.

Jego rola skończo. z wykończ. domu

Kapitalis. [przedsiębior.] jest zat. pośredn.; jako taki przedstaw. on warto. nie małą dla konsum. i dla robotn. Jeżeli moż. go się pozb. i zastąpienia jego funkcz. składko. lub czemś podob. jak w stowarzy. produkcyjn.

Zasług. kapitalis. [przedsięb.] w tem, że robotni. czy. producent. daj. nieprz. pieniąd. zanim ich wyrób zost. sprzedan; ponoś. że z powołan. zajęty przeprowadzen. interes. wielk. umie ich organizow. i [zatrudni.] ~~daw. robo~~.

zatem utrzymuj. pewn. stało. w ich zarobkow. Konsum. zaś zaopatrz. w potrzeb. ilość towar. lub inn. dogodno. a tak oszczęd. im trud szukan. każd. rzeczy na własn. rękę. On jest dogod. faktor. niezbęd. Ale jeg. zasług. są niezrów. przeceniane; są

Jentsch p. 211.

„niedorzecznie przesadz" (absurdely exaggerated) wed. Rogers'a

~~Robotn.~~ Praca społecz. podtrzym. konsument a wykony. ją robot. Kapitalis. jest dogodn. dla obu pośredn. Kapitał chwilo stwarz. robotn. do sporządzen. towar, za to dostaj. wynagrod.

Jeżeli. Kapitalis. korzys. z swej chwilo. przewag. i za pomo. zmowy lub monopo. lub t. p. sztuka. brzydk.: podrąż. cenę towar. jak to zwykł. się zdarz. przy chleb. mięs. węgl. nafcie i t. d. pośred. niegodzi. za który. robot. nie odpowiada.

To wdowić. bytob. już ustrzęt. gdyb. zabier.: dobr ~~produk~~ nie należ.
do niko. Wystaw. rob. kap. rozbit. zytob. wszystk. na wysp.
zapas pokarmów. Wedł. ekono.: polity. każd. powin. rzuc. się
na owa zdoby. i zabier. ile moż. Oczywiś. w tym natych.: każdy
wydzieraj. sob. co mu potrzeb. do życ.: słabsi będą stratow.
lub cofn. się zlęknie; wszyst.. napeł.. kieszen. a gdy się najedzą
rzuca [illegible] ogryzki =

To bytob. ustrzel. i wierzgan. A jedn. przy konkur. dziej.
się to codzienn.

Ale ~~przy~~ czystoś. wszystk. dziej. się odwr. kroć gorz.:
bo silniej. nie zabieraj. rzecz, któr. do niko. nie należ. — jak
chłopcy we Włosz. gdy im się rzuca podróż. z powoz. parę groszy
lecz każ. ubog. pracow. a pod. zabier. im praw. wszyst.
Robert Blatchford, Merrie England = w rozd. 23 o bytk.
dzieli społeczeń. na trzy klas 1° na właścicie; któr. nic nie robi;
2° na sługacz.: któr. usług. ow. właścic.: 3° na chłop. któr.

produk. zboż. dla pierwsz. i drug. i dla sieb. Jeżeli jednost. musi 6 godz. pracow: aby produk. sob. swoj. żywno. to rozkład. prac: będz. taki, że pierwsz. się nie rob: drugi. krząt. się koło pierw. ale także nie produk. a trzeci będz. pracow. 18 godz. aby wyżywi. i tamtych i sieb.

I obyczaj. to przykład. [illegible]: miał 10 ludzi dźwig. ciężar. a wszys. ten [illegible] się produk: dzienn. strawy, któr. im potrzeb. Jeżeli jed. usuw. się od dźwigan. aby rob. coś niepotrzeb. to jedn. musi żyć: będą go tamci karmić czyli w 10 dźwig. ciężar. i t. d.

Soziale Briefe p. 194

Docho. niem. = 15.700 milio.

96% = 2/3
4% = 1/3

(50 mil.) 48 mil. ludn. = 1/3
2 mil = ~~4%~~ 4% = 2/3

W Niem. od 87–93 = 128.878 samobójstw – czyli 10.000 rocz.

Kanon: Girdlestone = Society Classified

jeżeli się trzeci. necess. potrzeb. i komfort w najniższ. miejsc: a osob. necess. wszyst. zbytk. to 4/11 wszystk. robot: pracuj: nad tym ostat.

<u>Łatwo zamia</u>. i t. d.

Ale nowe. pod wiele inn. względ. zwyczaj. świat. dzisiejsz zachodn.
wuj. inter: zamiejsco. szybciej i ~~gruntown.~~ dogodn. niż potęż. król
~~Lido~~ nad Meandr. Jeżeli. miał jak ~~[illegible]~~. z swoim
koleg. na tron. Faraon: a przecież od Sardes do ujścia
Nila była Tełw. i wszęd. skomuni. był. w Kłop. [illegible]. Chiz
port. mu [illegible]. talent. był. sumę odwai. w [illegible].
i na dobr. uzbroj. stat: po [illegible]. przygod. z korsarz.
lub zdradli. żywioł. morsk: odkuw. na miej. przemarz.
a sam. zebr. szlachet. kruszcz był [illegible]. zeda.

Taki. Tełw. ono dziś do spełnie. Gdy przed dwo. laty
Chiny miały wypada. pierwsz. ratę kontryb. wojenn. opera. ta
została. dokon. w kil. godzin. bez więc. gotów. w Londy.
odległ. od o wiele tysięc. kilo: od Chin i Japo. Ambasad.
chiń. zost. telegr. upoważnio. do wystaw. w imie. swoj.
rządu czek na jeden milion funt. = 20 mil. mar.) największ.
jaki dotąd wypłacono. Bank lond. oznajm. że go wypła.

porem amb. chii. port. go embasad. japon. Ten go odesł do banku z oznajmie: że zostaw. go na przypad conto arrate swoj. rządu i żąda wez tylko swojego. Nie wydob. ani jedn. grosza. —

Z wielk. nasz dodaj. wiety:

The Vedantin w Saidapet, pow. Madras:

Zaiwdziga: to wrechświato. zwarzko. port i telegr. dzielki które. moż. listo. lub telegr: z wszystk. dziedzin. porozum. się z każd. zaw. dowód. przebyw. w Now. Zeland. w Chili lub Kanady. A jesz. wspomn: że w ciąg. 24 godz. moż. z Krako. wyjech. do Odes: jedn. i spiew w pociąg. że w 36 godz. moż. osiągn. pewnej. opatrzn. we wszystk. potrzeb. dost. się do Konst.: że w mniej. lecie przy wielk. pacow. zasioz. turyst. na Spitzb: gdz. zastali hot. wielle wspaniało. w miesi. letn. w pojezd: to chorzaż przyzwyczai. do tak. pacow. wad oras. przekr. nie zaleź. jedn. wspomn. że potrzeb. tylko tysiącolet. wysiłk.

Lektor. Komunik.

9.11.902

Moż. (każd. wtor.) wsiąd. we Wied. (Westbahnhof) siedz. na expres, który przebyw. z Wiednia: i jed. jedn. wag. pociąg Paryż-Koloń. Brux.-Osten. stąd. był na czas o 5 popoł. u siebie w Londy. (bilet 188 kor.)

przemys. i nauki i energ. ludzk.; potrzeb. było olbrzym. wszys-
środk. komunika: handlow. i finansow. aby się dziś wszyst.
to mogli uważ. za rzeczy zwycz. codzienne. Gdy zaś
wszyst. jakimś spos. stało się, że ludzko. wszędzie dał. dokład.
w posiad. ziemię całą i rozd. się pomi. przeszkód geograf.
klimato: a to wszystk. zdumie. pomi. zarodk. lub niezawi.
narodowości. potęg. w całą. zostaj. w wszystk. uwagi. strona.
odpowie. na raz: że wszyst. te zdoby. zawdzięcz. się <u>ogni. przy</u>
<u>swojeniu.</u>